

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Bc. Marta Rybenská

Názory biologických dětí pěstounů na pěstounskou péči
Foster Care: Opinions from Biological Children with Foster Siblings

Praha 2017

Vedoucí práce: PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Haně Pazlarové Ph.D. Poděkování patří všem respondentům, kteří se na této práci podíleli a byli ochotni věnovat mi svůj čas, bez těchto lidí by práce nikdy nemohla vzniknout. Na závěr děkuji své rodině a přátelům, kteří mi byli oporou a velmi mi během psaní práce pomohli.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 19. prosince 2017

Bc. Marta Rybenská

Klíčová slova (česky)

Rodina, pěstounská péče, náhradní péče, biologické děti pěstounů, sourozenectví, vztahy sourozenců

Key words (in English)

Family, foster care, substitute care, biological children of foster parents, siblings, siblings' relationships

Abstrakt (česky)

Tato diplomová práce se zabývá tématem biologických dětí pěstounů. Jedná se o málo zkoumanou problematiku, která však v procesu náhradní rodinné péče má nezastupitelné místo. V teoretické části jsou popsány a definovány pojmy jako je náhradní rodinná péče a její formy, rodina, sourozenectví. Část je věnována i vybraným zahraničním výzkumům a současným českým závěrečným pracím na toto téma. Praktická část obsahuje analýzy rozhovorů s respondenty. Cílem je zjistit, co si o pěstounství svých rodičů a o pěstounské péči biologické děti pěstounů obecně myslí a jaký to na ně mělo dopad.

Abstract (in English)

Thesis deals with biological children of parents, who have other kids in foster care. These kids are often neglected. In the theoretical part are described and defined terms such as a substitute foster family and its forms, family, siblings. It focuses also on selected foreign researches and contemporary Czech works on this topic.

Practical part contains analyzes of interviews with respondents. The main aim was to find out what biological children of their parents in general think of foster care. How they perceive the situation in their own family and how it affects them.

Obsah

Úvod.....	8
1 Systém náhradní rodinné péče v ČR.....	10
1.1 Osvojení	11
1.2 Pěstounská péče	12
1.3 Poručenství.....	13
1.4 Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče	14
2 Proces zprostředkování NRP	15
3 Sociální zabezpečení pěstounské péče.....	18
3.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	19
3.2 Odměna pěstouna	20
3.3 Příspěvek při převzetí dítěte.....	21
3.4 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla.....	21
3.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče.....	22
3.6 Peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek	22
4 Rodina.....	23
4.1 Definice rodiny.....	23
4.2 Rodičovství	23
5 Sourozenectví.....	25
5.1 Sourozenectví nevlastní	26
5.2 Sourozenecké konstelace	26
5.3 Regrese.....	27
5.4 Žárlivost	28
5.5 Konflikty	29
6 Adaptace dítěte v rodině	30
7 Biologické děti pěstounů.....	32
7.1 Výzkumy biologických dětí pěstounů.....	33

8	Metodologie výzkumu	37
8.1	Terminologie	37
8.2	Cíl práce	38
8.3	Výzkumné otázky.....	38
8.4	Design a metoda výzkumu	38
8.5	Výběr výzkumného souboru	39
8.6	Stanovené otázky pro rozhovor.....	40
8.7	Sběr a zpracování dat	41
8.8	Etické aspekty výzkumu	43
9	Výzkumné šetření	44
9.1	Charakteristika respondentů.....	44
9.2	Analýza rozhovorů s biologickými dětmi	44
9.3	Analýza rozhovorů s pěstouny	53
9.4	Vyhodnocení výzkumu	60
10	Diskuse.....	63
	Závěr	65
	Seznam použité literatury.....	66
	Seznam tabulek	69
	Seznam zkratk	70

Úvod

Téma diplomové práce *Názory biologických dětí pěstounů na pěstounskou péči* jsem si vybrala z několika důvodů. V posledních letech se o problematiku pěstounské péče velmi zajímám. Důvodem jsou rodiče kamarádky, kteří jsou dlouholetí pěstouni. Během této doby si zažili mnoho radostí a strastí. Těmto lidem vděčím za nalezení svého profesního zaměření. Rozhovory s nimi mne pokaždé nutí zajímat se o tuto formu náhradní rodinné péče mnohem více. Vždy jsem se na pěstounskou péči snažila pohlížet očima pěstounů a jejich rodiny. Proto mne také při hledání tématu napadlo zaměřit pozornost na vlastní děti pěstounů. Jedná se o velmi důležitý faktor celé pěstounské péče. Bohužel byly donedávna tyto děti opomíjeným tématem.

V poslední době je téma náhradní rodinné péče, zejména pěstounské péče, velmi aktuální a diskutované. V roce 2013 vstoupila v platnost novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Tato novela si klade za cíl rozvoj náhradní rodinné péče, zvýšení podpory pěstounské péče, hmotné zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu, změnu způsobu příprav pěstounů, vytváření podmínek pro zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb pro nové i stávající pěstounské rodiny. O rok později, tedy v roce 2014, nabyl účinnosti nový občanský zákoník, který upřesnil situace, v nichž je možné dítě do náhradní péče svěřit a přesněji vymezil práva a povinnosti osob, které o dítě pečují.

Stále se setkáváme s televizními a rozhlasovými shoty, které upozorňují na vysoký počet dětí v ústavních zařízeních a možnost náhradní rodinné péče v podobě pěstounství. Mimo tuto snahu o nábor nových náhradních rodičů z řad veřejnosti, je potřeba tuto laickou skupinu informovat o problematice pěstounské péče. Mohlo by se tak předcházet šíření předsudků. Veřejnost a mnohdy ani žadatelé o pěstounskou péči si neuvědomují, jak moc jsou tímto rozhodnutím rodičů poznamenány jejich biologické děti. Proto bylo téma práce vybráno se zaměřením na tuto oblast pěstounství.

Teoretická část mé práce se zaměřuje na vysvětlení jednotlivých pojmů, které se týkají problematiky biologických dětí pěstounů. Definována je náhradní rodinná péče včetně jednotlivých typů, rodina a sourozenectví. S tím spojené jsou kapitoly o procesu zprostředkování náhradní rodinné péče a sociálního zabezpečení péče pěstounské. Teoretická část je uzavřena kapitolami, které se věnují adaptaci dítěte v rodině a biologickým dětem pěstounů. Poslední zmíněná kapitola obsahuje výčet některých dosud uskutečněných výzkumů.

Praktická část obsahuje vlastní výzkumné šetření. Nejprve jsou vysvětleny jednotlivé metodologické pojmy, které byly při výzkumném šetření použity. Následuje vytyčení cíle práce a výzkumných otázek, popis designu a metody výzkumu a přiblížení výběru výzkumného

vzorku. Samotné výzkumné šetření začíná charakteristikou respondentů, po kterém následují analýzy rozhovorů uzavřené vyhodnocením výzkumu.

Rozhovory byly uskutečněny nejen s biologickými dětmi pěstounů, ale i s jejich rodiči. Důvodem je snaha o ucelenost pohledu na celou situaci. Analýza interview s pěstouny doplňuje odpovědi jejich vlastních dětí. Výsledkem je získání přesnějších informací.

1 Systém náhradní rodinné péče v ČR

První kapitola, na uvedení do teoretické části, vymezuje základní pojmy v problematice náhradní rodinné péče, dále jen NRP. Občanský zákoník rozlišuje následující instituty náhradní rodinné péče: poručenství, péče jiné osoby, pěstounská péče. Dříve nejvyšší forma NRP, osvojení, je nyní formou rodičovství.

Dle Bubleové a Kovaříka (in Matějček, 1999) je náhradní rodinná péče forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v běžné rodině. Vyskočil (2014, s. 9) popisuje NRP jako *“formu péče, při které je dítě vychováváno náhradními rodiči přímo v jejich rodinách. Účelem je poskytnout dětem přechodnou či dlouhodobou péči v době, kdy se ocitají bez rodinného zázemí.”* V jiné odborné literatuře se uvádí, že NRP *„je souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče.“* (Klimeš, 2002, s. 4) Tento systém je rozdělen na několik základních typů: osvojení, pěstounská péče, poručenství a svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče. Pro všechny formy NRP platí stejná charakteristika a to, že dítě je vychováváno lidmi, jimž se nenarodilo. Tito lidé se musí naučit přijatému dítěti rozumět a přizpůsobit se mu. (Matějček, 1999)

Náhradní rodinná péče má na našem území dlouhou a bohatou historii. Již po třicetileté válce, kdy bylo velké množství opuštěných dětí, u nás začaly vznikat sirotčince a nalezince. První zákon, který se této problematice týkal, byl vydán v roce 1862. *„Stanovil základní pravidla o uspořádání obecných záležitostí, přičemž péče o lidi, kteří potřebují z nějakého důvodu pomoc (především pro svou chudobu, nemohoucnost, osiření nebo odložení), byla prohlášena za povinnou součást samostatného oboru působnosti obce.“* (Bubleová, 2011, s. 9) Podle tohoto zákona byl v roce 1868 vydán takzvaný chudinský zákon, který zajišťoval veřejnou péči a pomoc potřebným bez ohledu na věk. V roce 1902 byl zemským výborem v Čechách zřízen zemský sirotčí fond, ze kterého byly poskytovány příspěvky na děti v cizí péči. Začaly se vytvářet okresní komise péče o mládež, které s odbornými orgány pro blaho dítěte a mládeže vytvořily oficiální základ sociální péče o děti. Zákon o ochraně dětí v cizí péči a nemanželských dětí z roku 1921 stanovil nejrozšířenější formou péče o opuštěné děti péči pěstounskou. Po druhé světové válce se systém NRP radikálně změnil. Byla zrušena pěstounská péče a děti se začaly vychovávat ke kolektivnímu citění v ústavech. Díky kritice a mnoha studiím se v 60. letech zjistilo, *„že vývoj dětí vychovávaných trvale od útlého dětství v těchto ústavech je velmi často opožděný a nevede k utváření zdravého jedince, ale daleko častěji k vývoji dysharmonické osobnosti s obtížným společenským zařazením a často i s asociálními projevy. Proto se přistoupilo k zavádění nových alternativ v ústavní péči – SOS dětské*

vesničky.“ (Bubleová, 2011, s. 10) Tento vývoj vedl k vydání dvou zákonů – zákon o rodině (1963) a zákon o pěstounské péči (1973). „Tyto zákony poskytly právní ochranu opuštěným dětem a prosadily diferencovanější přístup systému náhradní rodinné péče.“ (Bubleová, 2011, s. 10) Od roku 2000 jsou do pěstounské péče svěřovány děti, u kterých je předpoklad dlouhodobé péče. Téhož roku byla právní úprava pěstounské péče přesunuta do zákona o rodině a začalo se uvažovat nad krátkodobou pěstounskou péčí. Práva dětí jsou dnes zakotvena v mezinárodních úmluvách a zákonech každé země, nejtěžejnější z nich je Úmluva o právech dítěte. (Bubleová, 2011)

Systém NRP v České republice byl do roku 2013 legislativně upraven zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. V lednu 2013 vstoupila v platnost novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí a o rok později vystřídal zákon o rodině takzvaný nový občanský zákoník (č. 89/2012 Sb.). Výsledkem toho je například rozvoj náhradní rodinné péče, zvýšení podpory pěstounské péče, hmotné zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu, změna způsobu příprav pěstounů, vytváření podmínek pro zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb pro nové i stávající pěstounské rodiny.

Z této právní úpravy jasně pramení princip přednosti NRP před péčí ústavní. Jedná se o proces deinstitucionalizace, kde je hlavní myšlenkou umístování nezletilých dětí do náhradních rodin místo do institucí. (Vyskočil, 2014, s. 8)

1.1 Osvojení

Nový občanský zákoník definuje osvojení jako přijetí cizí osoby za vlastní. Osvojení neboli adopce je formou rodičovství. Osvojenec (dítě) získá v rodině osvojitelů stejné postavení jako by se jednalo o dítě biologické, včetně práv a povinností obou stran, příbuzenských vztahů či dědických práv. Při osvojení zanikají veškerá práva a povinnosti mezi dítětem a jeho biologickou rodinou. Osvojenci je vystaven nový rodný list, kde jsou na místě rodičů uvedeni osvojitelé. V matrice jsou na základě rozhodnutí soudu o osvojení osvojitelé zapsáni a dítě získává jejich příjmení. (Bubleová, 2014) „*O osvojení nemůže být rozhodnuto bez souhlasu dítěte, rodičů dítěte nebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče, popřípadě manžela osvojitele.*“ (zákon č. 89/2012 Sb., § 805)

Do roku 2014 se adopce dělila na osvojení zrušitelné, nezrušitelné – minimální věková hranice dítěte byl jeden rok a mezinárodní osvojení. Nyní právní řád České republiky rozlišuje osvojení zletilého a nezletilého. Přijetím nového občanského zákoníku se upustilo od zrušitelného a nezrušitelného osvojení. Bylo stanoveno, že po uplynutí tří let od rozhodnutí nelze osvojení zrušit, jedinou výjimku tvoří rozpor adopce se zákonem.

„O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. U osob dítěti neznámých probíhá nejprve proces tzv. zprostředkování osvojení. Soud je povinen zjistit osobní dispozice a motivaci k osvojení u osvojitelů a posoudit, zda se nepřiči účelům osvojení.“ (Bubleová, 2014a, s. 12)

1.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je jedna z forem NRP. Bubleová a Kovařík definují pěstounskou péči jako *„zvláštní formu státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“* (Matějček, 1999, s. 34-35)

Do roku 2000 byly do pěstounské péče svěřovány děti, u kterých byla splněna podmínka, že *„jejich výchova u rodičů není zajištěna z příčin, které budou zřejmě dlouhodobé“* (Bubleová 2011, s. 50). Toto vymezení bylo obsaženo v zákoně č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Od dubna 2000 byla právní úprava pěstounské péče přesunuta do zákona o rodině a uvedená podmínka byla vypuštěna.

V současné době jsou do pěstounské péče soudem umisťovány děti, o které se dlouhodobě i krátkodobě nechtějí či nemohou osobně starat jejich biologičtí rodiče ani poručník. O zrušení pěstounství rozhoduje opět soud, nebo končí dovršením zletilosti dítěte. V pěstounské péči se objevují děti, které mají zdravotní či výchovné obtíže, jsou jiného etnika nebo rasy, jsou staršího věku a které jsou z početné sourozenecké skupiny. Matějček (1999) udává fakt, že se jedná o svazek, který není definitivní a nejlépe dovoluje pěstounům vnitřně se ujímat péče o děti s postižením či různými obtížemi. U tohoto druhu NRP zůstávají biologickým rodičům jejich práva a povinnosti, stejně jako vyživovací povinnost. Pěstoun má právo rozhodovat pouze o běžných věcech týkajících se dítěte, jeho povinností však je podporovat vztah dítěte s jeho biologickou rodinou. *„Pěstounská péče by měla být vnímána spíše jako dočasná péče. Pěstounská péče tak může dočasně překlenout nastalé krize v rodině a může také trvat až do zletilosti dítěte.“* (Bubleová, 2014b, s. 7)

Pěstounská péče je vykonávána v rodině pěstouna, kde spolu s vlastními dětmi vychovává i děti svěřené do pěstounské péče. V České republice se dělí na dva typy: pěstounská péče na přechodnou dobu a dlouhodobá pěstounská péče, kam zařazujeme i péči příbuzenskou. Příbuzenská pěstounská péče má svá specifika. Velmi často je vztah mezi dítětem a příbuzným pěstounem zatížen generační propastí, pocitem viny, selháním, problémem identifikace s biologickým rodičem v období dospívání dítěte a tabu v rodině. Zejména kvůli náročným vztahovým vazbám vyžaduje minimálně stejnou míru podpory jako klasická pěstounská péče.

V červnu 2006 byl do právní úpravy zařazen nový institut speciální péče, ve kterém byla zdůrazněna potřeba krátkodobé pěstounské péče v jasně definovaných situacích. Podle něj může soud na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu. „*Smyslem pěstounské péče na přechodnou dobu je poskytnout okamžitou pomoc ohroženým dětem a urychlit jejich cestu do náhradní rodiny.*“ (Bubleová, 2014b, s. 10-11) Na tyto profesionální pěstouny jsou kladeny vyšší nároky. Musí být připraveni kdykoli přijmout dítě do péče. Proto je nutné precizní a detailní prověření žadatelů a soustavná příprava, která trvá déle než u dlouhodobé pěstounské péče. „*Účelem pěstounské péče na přechodnou dobu je zejména poskytnout rodičům čas, aby si mohli upravit své poměry tak, aby byli znovu schopni převzít dítě do své péče, nebo se pro dítě našla jiná vhodná stabilní rodina. Jedná se tedy především o institut krizový a pouze přechodný.*“ (Bubleová, 2014b, s. 10) Tento typ pěstounské péče může trvat nejdéle jeden rok.

Pěstoun uzavírá s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, s krajským úřadem nebo s pověřenou osobou dohodu o výkonu pěstounské péče, kde jsou stanovena jeho práva a povinnosti. (Bubleová, 2014b) Pěstoun má nárok na podporu, a to nejen finanční, ale také v podobě služeb, které jsou buď hrazené, a nebo nehrazené. Dávky pěstounské péče jsou rozděleny do čtyř kategorií: odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na úhradu potřeb dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Služby jsou většinou poskytovány doprovodnými organizacemi, kam spadá odborná příprava, psychologická či terapeutická pomoc, právní poradenství, odborné kurzy, respitní péče, asistovaný kontakt s biologickou rodinou a mnoho dalších.

1.3 Poručenství

Poručenství je speciální formou NRP. Soud ustanoví poručníka, pokud dítě nemá rodiče, jenž by vůči němu měl rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Jedná se o případy, kdy rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven či jim byla omezena svéprávnost. Poručníkem se může stát i osoba, kterou rodiče doporučili. Stejně jako pěstounská péče je i péče poručníka hmotně podporována státem. Na dávky pěstounské péče mají nárok, jestliže o svěřené děti osobně pečují. Poručník se stává zákonným zástupcem dítěte, může jím být fyzická osoba, ale i orgán sociálně-právní ochrany dětí. Mohou se objevit situace, kdy je poručníkem ustanoven pěstoun dítěte. (zákon č. 89/2012 Sb., § 928)

Nový občanský zákoník stanovuje, že poručník má vůči dítěti všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost. Tato forma NRP je dle občanského

zákoníku pod pravidelným dohledem soudu. „(1) Každé rozhodnutí poručníka v nikoli běžné záležitosti týkající se dítěte musí být schváleno soudem. (2) Poručník podává soudu pravidelně zprávy o osobě dítěte a o jeho vývoji a předkládá účty ze správy jeho jmění, a to alespoň jednou za rok, neurčí-li soud období kratší.“ (zákon č. 89/2012 Sb., § 934) Poručenství zaniká rozhodnutím soudu, na návrh samotné osoby poručníka či z důvodu porušování povinností nebo nezpůsobilosti pro výkon této funkce.

1.4 Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Dle nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) může o svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče rozhodnout soud, pokud to vyžaduje zájem dítěte a fyzická osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru dá soud přednost většinou příbuznému. Pokud není možné rodičům stanovit vyživovací povinnost, nelze dítě do této formy péče svěřit.

Při svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče soud vždy vymezí rozsah jejich práv a povinností k dítěti. V případě svěření dítěte do této formy NRP trvá i nadále vyživovací povinnost rodičů k dítěti. Pokud soud nestanoví jinak, zůstává rodičům zachována rodičovská zodpovědnost k dítěti a rodiče jsou nadále zákonnými zástupci dítěte. (zákon č. 89/2012 Sb.)

2 Proces zprostředkování NRP

Druhá kapitola plynule navazuje na první. Popisuje proces zprostředkování náhradní rodinné péče v jednotlivých fázích. Výsledkem procesu by mělo být nalezení vhodné rodiny pro dané dítě.

Proces zprostředkování náhradní rodinné péče je upraven zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. *„Zprostředkováním začíná vlastní proces zajišťování náhradní rodinné péče pro dítě, který zaručuje dětem i žadatelům potřebnou právní jistotu a odpovídající ochranu jejich oprávněných zájmů.“* (MPSV, 2013) O svěření dítěte do náhradní rodinné péče rozhoduje soud. Řízení se zahajuje na návrh osoby či osob, které se chtějí stát osvojiteli či pěstouny. (Bubleová, 2014b) Tomu předchází řada činností, které vykonávají orgány sociálně-právní ochrany a soudy a které upravuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí.

„Proces zprostředkování má několik fází a spočívá: ve vyhledávání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení; ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny; v odborné přípravě budoucích osvojitelů nebo pěstounů k přijetí dítěte do rodiny; ve výběru určité osoby vhodné stát se pěstounem či osvojitelem určitého dítěte, jemuž se pěstounská péče nebo osvojení zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení dítěte s touto osobou.“ (Bubleová, 2014b, s. 24) Tyto fáze zprostředkování mohou provádět pouze orgány sociálně-právní ochrany dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí. V tomto zákoně jsou také vymezeny situace, za kterých se proces zprostředkování neprovádí – rodiče dítěte dali souhlas k osvojení konkrétní osobou; o osvojení žádá manžel rodiče; u pěstounské péče jsou to osoby příbuzné či blízké jeho rodině.

Prvním krokem je podání žádosti o zprostředkování NRP. Dnem podání žádosti začíná správní řízení. Žádost může podat pouze fyzická osoba, která má zájem být zařazena do evidence žadatelů o pěstounskou péči či jinou formu náhradní rodinné péče, a ta se odevzdává na příslušném obecním úřadu obce s rozšířenou působností dle místa trvalého bydliště žadatele. Náležitosti této žádosti jsou vymezeny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, většinou je používán vzor vydaný Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR. Neznamená to však, že úřad nemůže přijmout i jiné žádosti mimo tento formulář. Naopak je povinen přijmout jakoukoli formu písemné žádosti. Dalšími náležitostmi jsou doklad o státním občanství, opis z evidence Rejstříku trestů, zpráva o zdravotním stavu žadatele, zpráva o ekonomických a sociálních poměrech, souhlas se zjišťováním dalších údajů a ověřování údajů uvedených v žádosti prostřednictvím OSPOD, písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny a stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o osvojení či zprostředkování pěstounské péče. Dalšími nepovinnými prvky, které zákon neukládá, ale přesto

často bývají součástí dokumentace, jsou fotografie žadatelů, hodnocení zaměstnavatele a kontakty na žadatele. Jakmile obecní úřad obce s rozšířenou působností shromáždí všechny potřebné dokumenty, postoupí je krajskému úřadu. V této první fázi, tedy ve fázi podávání žádosti, je nezbytné, aby byli žadatelé o všem důkladně a srozumitelně poučeni sociální pracovníci. Sociální pracovníce bývá žadatelům k dispozici v průběhu celého procesu. (MPSV, 2013)

„Krajský úřad vede evidenci dětí a evidenci žadatelů, posuzuje vhodnost žadatelů, rozhoduje o zařazení nebo nezařazení žadatele o svěřením dítěte do pěstounské péče do evidence, vyhledává pro děti vedené v evidenci vhodné náhradní rodiny.“ (Bubleová, 2014b, s. 26) Žadatelé jsou do evidence zařazeni bezprostředně po odborném posouzení, které zahrnuje: posouzení žadatele, zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, vyjádření dětí žadatele k přijetí dítěte svěřovaného do NRP do rodiny, posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny, zjištění bezúhonnosti žadatele a osob žijících s ním ve společné domácnosti, u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu se dokládá i posouzení schopnosti pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí. Posouzení zdravotního stavu je dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí pro žadatele povinné. Provádějí jej lékaři určení příslušným krajským úřadem, využívají k tomu dokumentace praktických lékařů a zprávy odborných lékařů. Během psychologického posouzení se u žadatelů zjišťuje charakteristika osobnosti; psychický stav; zdravotní stav, včetně posouzení, zda stav žadatele z duševní, tělesné a smyslové stránky nebrání dlouhodobé péči o dítě; předpoklad výchovy dítěte; motivace k NRP; stabilita manželského či partnerského vztahu; prostředí v rodině a další informace nutné pro svěřením dítěte do péče. (MPSV, 2013)

Krajský úřad či pověřená osoba zajišťuje přípravu zájemců k přijetí dítěte do rodiny. Doba přípravy se liší dle typu NRP – odborná příprava pro pěstounskou péči a osvojení trvá 48 hodin, doba pro pěstouny na přechodnou dobu je zvýšena na 72 hodin. (MPSV, 2013) Cílem odborné přípravy je poskytnout žadatelům potřebné informace o NRP a jejich specifických otázkách, o potřebách dítěte a jeho vývoji, dále se snaží připravit na možná úskalí, která je čekají, a umožňuje ujasnit si představy o péči jako takové, ale i o dítěti samotném. *„Během kurzu se žadatelé seznámí s ostatními členy skupiny, absolvují sociálně-právní blok, blok o partnerství a rodině, následuje neformální večer obvykle s tematickým programem, blok péče o dítě, blok vývojové psychologie aj. Součástí celého kurzu je i návštěva dětského domova. Žadatelé na závěr kurzu absolvují individuální závěrečný pohovor.“* (Nožirová, 2012, s. 57) Při odborné přípravě se zapojují multidisciplinární týmy složené především ze sociálního

pracovníka a psychologa, dále může být součástí i zdravotník či stávající pěstouni. Příprava může být individuální, ale také skupinová. Většinou se však objevují kombinace obou. Důležitá oblast je především příprava dětí žijících v rodině žadatelů o NRP, kterou do nedávna prováděla jako jediná organizace Amalthea, která se věnovala všem blízkým rodinným příslušníkům, především pak biologickým dětem žadatelů. Velkou pozornost zaměřovala na potomky žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu, jelikož si uvědomovala nezbytnost jejich přípravy z důvodu ohrožení z častého střídání dětí v rodině. Od roku 2013 je podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí příprava biologických dětí žadatelů o náhradní rodinnou péči povinná. Příprava dětí žijících ve společné domácnosti se žadateli je prováděna vzhledem k věku a rozumovým schopnostem daného dítěte. Zde je také vhodná kombinace individuální a skupinové formy přípravy. *„Zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, včetně přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu, je součástí odborného posouzení pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče.“* (Pazlarová, 2016, s. 37)

Základní princip při zprostředkování NRP spočívá ve vyhledání rodiny připravené přijmout dítě takové jaké je. Jedná se tedy o nalezení nejvhodnějších náhradních rodičů pro konkrétní dítě, nikoliv naopak. Na výsledku procesu má významný podíl odborná práce celého týmu, ale i jednotlivců. Nemalou roli na nalezení vhodné rodiny pro konkrétní dítě má především celý proces odborné přípravy.

Po nalezení vhodného žadatele pro konkrétní dítě, je dotyčný o vytipování daného dítěte písemně informován. Při osobním setkání většinou pracovnice krajského úřadu detailněji seznámí žadatele s dítětem a domluví se s ním na případném osobním kontaktu. Následuje zprostředkování setkání, jehož konkrétní podoba vždy závisí na situaci a dítěti. Na základě tohoto seznámení s dítětem se zájemci rozhodnou, zda požádají soud o svěřeni do předpěstounské případně předadopční péče. Pro dítě bývá tato fáze měnícího se prostředí velmi náročná, proto je potřeba mu tento přechod co nejvíce usnadnit.

3 Sociální zabezpečení pěstounské péče

Státem daný systém podpory je důležitým zdrojem finančního zajištění, nejen v případě náhradní rodinné péče. Třetí kapitola specifikuje, na základě zákona, konkrétní příspěvky a podporu pěstounské péče.

Finanční stránku pěstounské péče pokrývá sociální zabezpečení. „*Sociálním zabezpečením se v širším slova smyslu rozumí podpora státu svým občanům při tzv. sociálních událostech.*“ (Pazlarová, 2016, s. 95) Pro účely sociálního zabezpečení hovoříme o osobě v evidenci a osobě pečující. Osoba v evidenci je fyzická osoba, která může vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Osoba pečující:

- fyzická osoba, která je odpovědná za výchovu dítěte;
- pěstoun;
- osoba, která byla do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem či poručníkem, a to po dobu po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte;
- osoba, které je před rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče dítě dočasně svěřeno do péče, jelikož má zájem stát se pěstounem (jedná se o takzvanou předpěstounskou péči);
- osoba, která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje;
- osoba, která má dítě v osobní péči a k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem. (Pazlarová, 2016)

Sociální zabezpečení je tvořeno třemi pilíři – pojištění, podpora a pomoc. Dávky pěstounské péče spadají do systému podpory. „*Podmínky a nárok na dávky pěstounské péče se od 1. ledna 2013 řídí zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Vznik nároku je vždy podmíněn svěřením dítěte do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci.*“ (Pazlarová, 2016, s. 97) Pěstounské dávky se dělí do pěti kategorií: příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Při společné pěstounské péči manželů dávka náleží jednomu z nich, který je určen na základě jejich dohody. Jestliže se manželé mezi sebou nedohodnou, příslušná krajská pobočka úřadu práce určí, kterému z nich se dávka pěstounské péče přizná.

Do konce roku 2012 byly pouze čtyři typy dávek pěstounské péče (neobsahovaly příspěvek při ukončení pěstounské péče) a byly obsaženy v systému státní sociální podpory. Dvě z nich (příspěvek na úhradu potřeb dítěte a odměna pěstouna) byly vypočítávány

z životního minima. Od 1. ledna 2013 se dávky pěstounské péče řídí zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. S novelou tohoto zákona vznikl nový nástroj systémového financování, kterým je státní příspěvek pro výkon pěstounské péče. Tento příspěvek dostává subjekt, se kterým má pěstounská rodina uzavřenou smlouvu o výkonu pěstounské péče. Čerpá se z něj na podpůrné a odlehčovací služby, na které mají pěstouni po novelizaci nárok.

3.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nárok nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče. Nezaopatřeným dítětem rozumíme dítě do skončení povinné školní docházky či do 26 let věku:

- jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání;
- nemůže se soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc či úraz;
- je z důvodů dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu neschopno vykonávat výdělečnou činnost.

Tento příspěvek se vyplácí osobě pečující. „*Pokud se jedná o dítě závislé na pomoci jiné fyzické osoby, je výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte odvislá od stupně závislosti tohoto dítěte. Celkem jsou zákonem vymezeny 4 stupně závislosti na pomoci jiné fyzické osoby.*“ (Bubleová, 2014b, s. 35) Příspěvek na úhradu potřeb dítěte nenáleží po dobu, po kterou se dítě nachází v zařízení pro péči o děti a mládež, nebo je v péči jiné osoby. Požívá-li dítě důchod z důchodového pojištění, příspěvek mu náleží jen pokud je vyšší, a to ve výši rozdílu mezi tímto příspěvkem a důchodem. (Bubleová, 2014b)

Tabulka 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Věk dítěte	Výše příspěvku
Do 6 let	4 500 Kč
6–12 let	5 550 Kč
12–18 let	6 350 Kč
18–26 let	6 600 Kč

Zdroj: Integrovaný portál MPSV

Tabulka 2: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte vzhledem k osobě závislé na pomoci jiné fyzické osoby

Věk dítěte	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost)	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost)
Do 6 let	4 650 Kč	5 550 Kč	5 900 Kč	6 400 Kč
6–12 let	5 650 Kč	6 800 Kč	7 250 Kč	7 850 Kč
12–18 let	6 450 Kč	7 800 Kč	8 300 Kč	8 700 Kč
18–26 let	6 750 Kč	8 100 Kč	8 600 Kč	9 000 Kč

Zdroj: Integrovaný portál MPSV

Do konce roku 2012 byl příspěvek na úhradu potřeb dítěte poskytován do dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do 26 let věku, pokud žilo ve společné domácnosti s pěstounem. Kategorie věku dítěte se dělila: do 6 let, od 6 do 15 let a od 15 do 26 let. Příspěvek byl závislý na koeficientu životního minima, který se odvíjel od stupně závislosti dítěte:

- Zdravé dítě – koeficient 2,30
- Dítě ve stupni závislosti I – 2,35
- Dítě ve stupni závislosti II – 2,90
- Dítě ve stupni závislosti III nebo IV – 3,10

Pro srovnání výše měsíčního příspěvku pro zdravé 6ti leté dítě činila 4 002 Kč, pro 18ti leté ve třetím či čtvrtém stupni závislosti 7 595 Kč. (portal.mpsv.cz)

3.2 Odměna pěstouna

Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující i osoba v evidenci. Zároveň tyto osoby, jestliže nezaopatřené dítě, které jim bylo svěřeno do péče, nemá po dosažení zletilosti nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte z toho důvodu, že požívá důchod z důchodového pojištění. Pokud jsou osobou pečující či osobou v evidenci oba dva manželé, náleží odměna pěstouna pouze jednomu z nich. (portal.mpsv.cz)

„Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc, není-li dále stanoveno jinak:

- a) 8 000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě;*
- b) 12 000 Kč, je-li pečováno o dvě děti;*
- c) 20 000 Kč:*
  - 1. je-li pečováno alespoň o tři děti,*

2. *je-li pečováno o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II. (středně těžká závislost) nebo ve stupni III. (těžká závislost) nebo ve stupni IV. (úplná závislost),*
3. *jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě;*
- d) *24 000 Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II. (středně těžká závislost) nebo ve stupni III. (těžká závislost) nebo ve stupni IV. (úplná závislost).*

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje o 4 000 Kč. (Bubleová, 2014b, s. 36)

Do konce roku 2012 výše odměny pěstouna činila součin životního minima jednotlivce a koeficientu 1,0 za každé svěřené dítě. To znamená, že na jedno dítě připadalo pěstounovi 3 410 Kč. Odměna se zvyšovala, pokud měl pěstoun v péči tři děti nebo jedno dítě ve II, III či IV stupni závislosti na pomoci jiné fyzické osoby. (portal.mpsv.cz)

3.3 Příspěvek při převzetí dítěte

Nárok na příspěvek při převzetí dítěte má osoba pečující, které převzala dítě do pěstounské péče. Tento příspěvek náleží osobě pouze jednou, pokud se jedná o stejné dítě. Jedná se o situaci, kdy bylo dítě svěřeno nejprve do předpěstounské péče a následně do péče pěstounské. Výše příspěvku se novelou zákona nezměnila, a tak je i po roce 2013 stále stejná. (portal.mpsv.cz)

„Výše příspěvku při převzetí dítěte činí, jde-li o dítě ve věku:

- a) *do 6 let – 8 000 Kč;*
- b) *od 6 do 12 let – 9 000 Kč;*
- c) *od 12 do 18 let – 10 000 Kč.“* (portal.mpsv.cz)

3.4 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla má osoba pečující, která má v pěstounské péči alespoň tři děti, a to v případě, že zakoupila osobní motorové vozidlo či zajistila nezbytnou celkovou opravu a toto vozidlo nepoužívá pro výdělečnou činnost. Výše tohoto příspěvku tvoří 70 % pořizovací ceny motorového vozidla či prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však může být 100 000 Kč. (portal.mpsv.cz)

Tento příspěvek se také novelou zákona nijak výrazně neupravil. Jedinou změnou je počet dětí v pěstounské péči. Do konce roku 2012 musel mít pěstoun ve své péči, alespoň čtyři děti, aby měl nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla. (portal.mpsv.cz)

3.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výše tohoto jednorázového příspěvku činí 25 000 Kč. (portal.mpsv.cz)

3.6 Peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má pojištěnec, který převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Podmínkou je účast pojištěnce na pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech před dnem nástupu na mateřskou dovolenou. Je-li účast na nemocenském pojištění založena pouze na pobírání odměny pěstouna, peněžitá pomoc v mateřství dotyčnému nenáleží. Podpůrčí doba činí 22 týdnů a začíná dnem nástupu na mateřskou dovolenou, tedy dnem převzetí dítěte do péče. Výše peněžité pomoci činí 70 % denního vyměřovacího základu. (Bubleová, 2014b)

Rodičovský příspěvek je dávka ze systému státní sociální podpory. Nárok na něj má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě nejdéle do jeho 4 let a do doby, než je vyplacena celková částka 220 000 Kč. Za rodiče je zde považována i osoba, které bylo dítě svěřeno do péče rozhodnutím příslušného orgánu. (Bubleová, 2014b)

4 Rodina

Rodina, pro člověka nejdůležitější sociální skupina a bod v životě. Místo, kde člověk nalezne lásku, podporu, porozumění, pocit jistoty a bezpečí. Kapitola čtvrtá obsahuje definice rodiny dle různých autorů. Dále vysvětluje pojem rodičovství.

4.1 Definice rodiny

V následujících řádcích je uvedeno několik definic týkajících se rodiny. Giddens (1999) popisuje rodinu jako skupinu osob, která je úzce propojena příbuzenskými vztahy. Za děti a jejich výchovu nesou odpovědnost dospělí z této skupiny. Možný (2006, s. 18) definuje rodinu jako „*univerzální lidskou instituci, která je však zároveň i základním kamenem sociální nerovnosti*“. Možný (2006) udává, že rodina v sobě musí nést prvky trvalosti, jelikož je to instituce především sociální. Sobotková (2001, s. 22) vnímá rodinu jako „*skupinu lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů*“. Poslední a nejspíše také nejpresnější popis rodiny udává Matoušek (2003, s. 83): „*Rodina jednotlivci umožňuje, aby v ní našel oporu, ztotožňoval se s ní, zároveň mu dává svobodu k tomu, aby si budoval a zachovával svou osobní odlišnost. Život v rodině se pohybuje mezi pólem sdílení a pólem osobního soukromí.*“

Zřejmě nejčastější typ rodiny, který se v dnešní společnosti vyskytuje, je rodina nukleárního typu. Jde o situaci, kdy v jedné domácnosti žijí dospělí manželé, popřípadě partneři, spolu s jejich biologickými či adoptivními dětmi, to se týká i dětí v pěstounské péči. Žijí-li společně s rodinou i blízcí či vzdálenější příbuzní, hovoří se o takzvané širší rodině. (Giddens, 1999) Nezávisle na těchto tvrzeních se dnes velmi často setkáváme s rodinami, kde rodiči jsou nesezdané páry, nebo u nichž došlo k rozchodu mezi rodiči, a dítě či více dětí pak žije v domácnosti pouze s jedním z rodičů, popřípadě s rodičem a jeho novým partnerem.

4.2 Rodičovství

V minulosti bylo rodičovství stěžejním bodem života lidí. Avšak postupem času jsme se dostali do doby, kdy je tato role odkládána a u některých dokonce úplně vyřazena ze života. Důvody této skutečnosti jsou různé – někteří jedinci upřednostňují vzdělání a kariéru, jiní prosazují názor, že podpora mladých rodin není dostačující a situace je tedy nevhodná pro založení nové rodiny.

Možný (2006) uvádí, že změna pohledu na rodičovství, a díky vynálezu antikoncepce, i schopnost samotné rodičovství plánovat a ovládat, se promítla především do samotné rodiny. Rodičovství je nejvýznamnějším přechodem v rodinném cyklu a zároveň i v cyklu životním.

Touha po rodičovství, ale stále zůstává jakýmsi přirozeným instinktem, který se alespoň částečně ukrývá v každém z nás a dříve, či později se projeví. Jak popisuje Matějček (1999) bezdětnost je pro společnost něčím nepřirozeným a zvláštním. Bohužel někteří jedinci si tuto cestu nevybrali sami, ale byli k tomu donuceni samotným životem. V těchto případech většinou lidé volí cestu NRP. Dle Pohlmana (in Matějček, 1999) je rodičovství také věcí společenské prestiže. Mít rodinu, a tedy i potomky, je možností, jak se vyrovnat společnosti a také rodičům. Ale jsou i mnohé další motivy, které jedince vedou k rodičovství. Tyto důvody pak bývají takřka totožné s motivy pro NRP, konkrétně pak pro péči pěstounskou.

Matějček (1999) připomíná dvě součásti rodičovství – biologické a psychologické. Tyto dvě složky kooperují vedle sebe a zároveň spolu navzájem. Což však neznamená, že nemohou fungovat každá zvlášť. Význam biologického plyne už z jeho samotného názvu. Jde o samotné těhotenství a následný porod. Oproti tomu psychologické rodičovství se týká lásky k dítěti, citových vztahů, zabezpečení potřeb dítěte, opory a bezpečí. Ideální případ je, když biologické a psychologické rodičovství funguje pospolu. Situace, kdy matka dítě porodí, a přesto se o něj nestará a zanedbává ho, je příklad pouze biologického rodičovství. Pro psychologické rodičovství je učebnicovým příkladem právě pěstounská péče. Rodiče dítě nepočali, avšak ho vnitřně a bezpodmínečně přijímají. V tom ční podstata psychologického rodičovství, na kterém stojí NRP.

5 Sourozenectví

Kapitola pátá navazuje na předchozí. Zaměřuje se na sourozenectví. Podkapitoly se věnují nevlastnímu sourozenectví, sourozeneckým konstelacím, regresi, žárlivosti a konfliktům.

Součástí rodiny jsou také sourozenci. Ačkoli si to možná neuvědomujeme, je sourozenectví velmi pevný a důležitý vztah v našem životě. Jedná se o velmi zvláštní a specifické pouto, které si sami nijak nevolíme ani se o něj nezasluhujeme, avšak patří k nejbližším. Už v dětství se s mnoha tajemstvími svěřujeme právě této osobě. Sourozenec v našich životech plní mnoho rolí – od nejlepšího přítele, přes důvěrníka až po vychovatele.

Pro dítě je lepší, když vyrůstá spolu s dalším dítětem či dětmi, než když vyrůstá samo. Totéž platí i o pěstounské péči. Důkazem je tomu mnoho případů, kdy si pěstouni vezmou k jednomu stávajícímu dítěti do péče dítě další. Mladší dítě se vždy snaží vyrovnat staršímu sourozenci, a to se netýká jen školy. Navíc mají díky sourozenci kamaráda na hraní.

Matějček (1989) popisuje, že sourozenci tvoří v každé rodině zcela osobité společenství, pro které je charakteristická určitost a jednotnost životních podmínek. Sourozenci si jsou navzájem i zdrojem vývojových podnětů. Avšak vnitřní vztahy v těchto společenstvích jsou udávány jejich povahovými a temperamentními vlastnostmi a dalšími činiteli. Celé společenství se pak mění podle toho, jak děti rostou a vyvíjí se. Velký vliv na něj pak mají sourozenecké konstelace. Navzájem si jsou také mnohem více partnery než kterýkoli z nich s jedním z rodičů, protože jsou si věkově mnohem více bližší. To je také zdrojem mnoha konfliktů, které nejsou u sourozenců nijak neobvyklé.

Když v rodině vyrůstá více dětí najednou, vytváří se u nich pojetí „my“. Díky tomu rozumí, že se musí s ostatními dělit, že rodiče jsou tu pro všechny a každý ze sourozenců, má stejné právo na to, co dostávají ostatní v rodině. Matějček (1989) také uvádí, že díky sourozencům dochází u dětí k diferenciaci osobnosti. To znamená, že děti mnohdy chtějí dělat něco jiného než jejich sourozenci, ať už se to týká zálib nebo barvy na stěnách dětského pokoje. Dítě se zkrátka pokouší být samo sebou, a ne kopií sourozenců.

Důležité je také vědět, že dětství, a s tím spojené i sourozenectví, je jakousi přípravou na vlastní rodičovství. Zkušenosti a vlastnosti, které jako děti získáme, pak mnohdy uplatňujeme jako rodiče svých vlastních dětí.

Matějček a Dytrych (2002) uvádějí, že sourozenecké vztahy jsou také velmi mimořádným resilientním činitelem. Pojem resilience, jiným slovem nezdolnost, můžeme popsat jako vzpamatování se z nějakého ohrožení, vzdorování ohrožení, přestátí úrazu – zejména psychické či chronické zatížení.

5.1 Sourozenectví nevlastní

Nevlastní sourozenci se od vlastních příliš neliší, veškeré prvky mají téměř totožné. U nevlastního sourozenectví, ale vždy záleží na tom, jak jedinec nevlastního sourozence přijímá a naopak. Mnohdy hraje roli věkový rozdíl, který mezi sebou nevlastní sourozenci mají. Pokud je tento rozdíl minimální, stává se, že spolu nedokáží navázat zdravou vzájemnou spolupráci. Přestože jsou děti stejně staré, nevyrostaly spolu. V případech kdy mezi sebou nevlastní sourozenci mají věkový rozdíl podstatně větší, starší děti nedokáží přijmout dítě sourozenecky mnohem mladší. To se stává zejména u dětí v pubertálním či adolescentní období. (Matějček, Dytrych, 2002)

Výše zmíněná resilience se může objevovat i u nevlastních sourozenců včetně u těch, kteří vyrůstají v NRP. Konkrétně tato spojenectví z pěstounské péče jsou pro jedince velice důležitá. Tyto děti nerozlišují, jestli jsou to jejich skuteční biologičtí sourozenci nebo s nimi pouze vyrůstaly v jedné rodině. Důležité pro ně je jejich spojenectví a soudržnost, které přecházejí i do dospělosti.

U nevlastních sourozenců je časté sourozenecké tabu. Tedy, že chlapci a dívky ze stejné rodiny si jsou navzájem sexuálně nepřitažliví. Chovají se tedy, jako kdyby sourozenectví mezi nimi bylo biologické. Zároveň zde platí, že nejstarší nevlastní sourozenec z pěstounské péče, nejlépe pak biologické dítě pěstounů, působí na ostatní děti jako autorita.

5.2 Sourozenecké konstelace

Novák (2007) uvádí, že sourozenecké konstelace se týkají vlivu pořadí narození na vliv prostředí. Tedy, že každý jedinec v sourozenecké konstelaci se rodí do odlišného prostředí. V zásadě jde o to, že pořadí, ve kterém se děti v rodině rodí, má vliv na jeho chování a rozhodování v průběhu celého života. Tentýž autor také zmiňuje, že sourozenecké konstelace jsou dosti ovlivněny věkovým rozdílem, stejně jako ztrátou rodiče a dalšími životními událostmi.

Jak bylo uvedeno výše, sourozenecké konstelace se vztahují k pořadí narozených dětí – jedináček, prvorozené, prostřední dítě či poslední. Ve výkladu jedináčků existuje několik přístupů. Prvním z nich je tradiční přístup, který popisuje toto dítě jako rozmazlené, sebestředné a sobecké. Tyto děti jsou velmi vázány na starší generaci rodiny, která je chrání před drsnou realitou a po prolomení hranice dospělosti, zřídka kdy odcházejí z domu. Modernější přístup poukazuje na výhodu více rodičovského času a zároveň tak dobrou péči rodičů. Tyto děti jsou ctižádostivé, odpovědné, svědomité, mají vyšší sebevědomí, více se u nich rozvíjí intelektuální a zážitková sféra osobnosti, zaměřují se na co nejvyšší a nejkvalitnější výkon, jsou asertivní,

dominantní, více zastávají konzervativní postoje, kladou důraz na řád a pořádek. Třetí přístup poukazuje na handicap jedináčků. Tyto děti se chovají, jako by se ostatním omlouvaly za to, že jsou v rodině jediné. Nejsou dostatečně asertivní a nedokáží obhájit svá práva. (Novák, 2007)

Objevují se také teorie, podle nichž velký věkový rozdíl mezi sourozenci – více jak pět let, utváří ze sourozenců dva jedináčky. Nejstarším dětem jsou přiřazovány vlastnosti jako zodpovědnost, vyšší sklon kontrolovat a vyvozovat závěry na základě těchto kontrol. Tyto děti často volí velmi náročné profese, které jsou obtížně dosažitelné. Patří sem prezident či vědec. Na nejstaršího ze sourozenců jsou také kladeny větší nároky. Dítě se také cítí ohroženo mladším sourozencem a jeho sebevědomí bývá nižší. (Novák, 2007)

Nejmladší dítě neboli benjamínek je charakterizováno jako rozmazlované a extravertní. Na nejmladší dítě si vždy někdo z rodiny udělá čas a plně se mu věnuje. Existuje zde i odvrácená strana, která tvrdí, že tyto děti jsou postaveny do pozice jedináčka, na kterého už rodiče nemají dost sil. Zřejmě nejhorší postavení v rodině mají prostřední děti, které nemají výhody a vlastnosti nejstarších ani nejmladších sourozenců. Takto narozené děti, však umí využít situace, přizpůsobit se, vyjednávat a uznávají spíše manipulaci. (Novák, 2007)

5.3 Regrese

Význam pojmu regrese můžeme vysvětlit jako ústup, útlum, úpadek či zpětný vývoj. Z psychologického hlediska můžeme regresi popsat jako navrácení se k předchozímu nebo méně vyspělému vzorci chování a prožívání. Jedná se o druh obranného mechanismu. V případě sourozenectví jde o situaci, kdy dítě do této doby bylo jedináčkem, mělo pozornost celé rodiny a bylo na ni zvyklé. Po narození mladšího sourozence se zájem obrací na něj a starší dítě začíná žárlit a vyžadovat stejnou péči. Proto často propadá do regrese, navrací se zpět do mladšího vývojového období. V praxi to znamená, že dítě v předškolním nebo i v mladším školním věku se může začít v noci pomočovat, zhorší se mu mluva nebo přestane mluvit úplně. (Zezulová, 2012)

Toto se stává proto, že dítě vidí a vnímá, že miminko je středem zájmu kdykoli zapláče. Proto toto chování přebírá také. Myslí si, že jedině tím dokáže upoutat pozornost rodičů, stejně jako nejmladší sourozenec. Stává se více plačtivé a přecitlivělé.

Autorka Dumonteil-Kremer (2015) popisuje své pocity, když její starší dcera regresí procházela. Zmiňuje také, že rodiče jsou z této situace nervózní a bezradní. Těmto lidem autorka radí, aby se uklidnili a nechali dítě, ať se se svými pocity vyrovná samo. Úkolem rodičů je být pro dítě oporou, poskytovat mu podporu, snažit se zachovat jeho důstojnost a usnadnit mu snažení. Pokud je potomek starší a schopný o problému diskutovat, je potřeba si na něj

udělat dostatek času a mluvit s ním o tom, co by mu mohlo pomoci dostat se z této situace. Nemá žádný smysl s regresí aktivně bojovat, ale naopak si projít tímto obdobím spolu s dítětem.

Několik odborníků také doporučuje vyčlenit si na starší dítě určitý pravidelný čas. V této době se mu naplno věnovat a dělat věci, které má rádo a na které bylo do té doby zvyklé. Například procházka, hřiště, oblíbená cukrárna či lenošení. Potomek si na tuto pravidelnost zvykne a uvědomí si, že vždy v tuto dobu bude mít rodiče jen pro sebe a veškerá pozornost bude věnována jemu. Je potřeba také zmínit, že regrese u dítěte se nemusí objevit pouze při narození mladšího sourozence, ale může být zapříčiněna i různými změnami v životě dítěte, především stresovými situacemi. (Zezulová, 2012)

5.4 Žárlivost

Žárlivost je zvláštní emoční stav, kde se mísí různé pocity, které vytváří velmi složitý a spleťový problém. Mezi tyto pocity patří hluboká láska, strach ze ztráty partnera, ohrožení rodiny, beznaděj, vnitřní neklid a napětí, neschopnost se soustředit či silná agrese. (Matějček, Dytrych, 2002)

Matějček s Dytrychem (2002) uvádějí tři typy žárlivosti: slabá neboli přirozená žárlivost, žárlivost střední intenzity a silná patologická žárlivost. S prvním typem jsme se nejspíše všichni přímo setkali. Jedná se o přirozený stav zamilovaného člověka, který má obavy o svého stávajícího partnera. Jde o přirozenou reakci, která je vnitřně ukrývána. Druhý typ žárlivosti přináší jedinci myšlenky na partnerovu nevěru. Tyto myšlenky se objevují samy a nečekaně. Následkem toho se jedinec snaží partnera k sobě více připoutat a kontrolovat ho. Vlivem posledního a nejsilnějšího typu žárlivosti jedinec velmi trpí. Není schopen myslet na nic jiného a přechází k aktivnějšímu chování. Často partnera sám sleduje, kontroluje mu telefon a podrobuje ho výslechům. Tento typ má charakter psychické poruchy, proto se jedinec za pomoci své rodiny velmi často obrací na odbornou pomoc.

Dětská nebo také sourozenecká žárlivost se objevuje u mladších i u starších dětí. Roli zde nehraje ani pohlaví. Tato žárlivost mezi sourozenci se příliš od partnerské žárlivosti neliší. Tento záporný emoční stav se projevuje otevřeným nepřátelstvím a fyzickým napadáním. Děti se na sebe snaží obrátit pozornost prostřednictvím neposlušnosti, negativismu, zhoršením školního prospěchu či krádeží. Mimo jiné se může objevit také regrese. Silnému projevu žárlivosti lze u dětí předejít přípravou na nově přichozího sourozence – mluvíme s dítětem, odpovídáme na jeho otázky, vysvětlujeme, co nový sourozenec bude obnášet pro něj jako jedince, ale také pro celou rodinu. (Novák, 2007)

5.5 Konflikty

Různé typy konfliktů a sporů bývají u sourozenců časté. Tyto sváry mohou vzniknout z mnoha důvodů. Manželé Čapkovi (2010) uvádí mezi příčiny sourozeneckých konfliktů boj o moc, snahu o upoutání pozornosti, žárlivost a pocit nespravedlnosti. Pointa boje o moc spočívá v soupeření o pozici v rodině. Dále mohou být spory o prostor, osoby, hračky či další předměty. Děti se snaží upoutat pozornost nejen svých rodičů, ale i sourozenců. K tomuto dochází zejména u mladšího ze sourozenců vzhledem ke staršímu. V tomto případě nastávají situace, kdy mladší dítě začne staršímu sourozenci kazit hru, něco boří či ničí. Stejně tak se u mladších z dětí ve vztahu ke starším objevuje žárlivost a pocit nespravedlnosti.

S konflikty samozřejmě souvisí i reakce na ně. Rita McLeodová a Lynne Panasiuková (in Čapek, Čapková, 2010) uvádějí čtyři možné reakce: pasivita či únik, agrese, pasivní agrese a asertivita. První typ reakce se projevuje ustoupením a neřešením konfliktní situace. Jedinec se bojí porážky, a proto se raději stahuje. Toto chování se postupem času u dotyčného projevuje sníženým sebevědomím a zvýšeným stresem. V tomto případě okolí nejedná s daným jedincem s respektem, naopak je využíván a je jím pohrdáno. Druhý typ reakce je charakteristický svým názvem – agrese. Člověk se i zde bojí porážky, ale naopak se snaží vyhrát, než aby utíkal. Je přesvědčen, že má právo na to, co žádá a ostatním jejich nárok upírá. Toto chování má také za následek, že jedinec ztrácí respekt a okolí se mu raději vyhýbá. Ze dvou předchozích typů reakcí na konflikt vychází třetí způsob – pasivní agrese. Takto reagující jedinci mají vztek a nedokáží s ním pracovat. Většinou mají nízké sebevědomí a snaží se o pomstu, jednájí skrze lsti, protože nedokáží jednat přímo a otevřeně. Posledním typem reakce je asertivita. Jedinec dokáže hovořit otevřeně o svých potřebách a zároveň svému okolí neupírá jeho práva. Tento člověk si zdravě důvěřuje a je schopen nalézt řešení konfliktu. Také je schopen druhé vyslechnout, pochopit je a respektovat, avšak nedělá to na úkor svých vlastních potřeb a názorů.

Manželé Čapkovi (2010) uvádí jednoduché čtyři kroky, jak se zachovat při řešení konfliktů mezi sourozenci. Nejprve by měl jedinec zjistit, co je příčinou konfliktu. Poté má každý ze sourozenců prostor říci svůj názor. Děti také navrhnou své řešení situace. Cílem tohoto kroku je nalézt takové řešení, se kterým budou všichni spokojeni a zároveň uspokojí potřeby všech zúčastněných. Třetí krok zahrnuje domluvu sourozenců, jakým způsobem zvolené řešení uskuteční a jaký podíl na něm bude každý z nich mít. Nakonec vyhodnotí řešení tohoto konfliktu. Čtvrtý krok znamená použití fungujících řešení i v dalších situacích. Autoři však dodávají, že by rodiče do sourozeneckých konfliktů a zároveň do jejich řešení, měli zasahovat jen ojediněle. Děti by se měly naučit zvládat a řešit své konflikty samy. Je potřeba, aby si rodiče uvědomili, že dětem nemají dělat soudce, ale naučit je, jak na řešení přijít bez cizí pomoci.

6 Adaptace dítěte v rodině

V šesté kapitole, která se věnuje problematice procesu adaptace, jsou vystihnuty faktory, kterými lze proces usnadnit. Dále přibližuje, co rodiny a děti prožívají.

Adaptace znamená schopnost přizpůsobit se. Sobotková tento pojem definuje jako „*schopnost přizpůsobovat se měnícím se nárokům života*“ (2001, s. 31). Adaptaci lze rozdělit na několik typů. Při příchodu přijatého dítěte do rodiny se jedná o sociální adaptaci, která probíhá na společenské úrovni, tedy v interakci s lidmi.

Příchod dítěte do rodiny je velkou změnou pro úzkou i širší rodinu, ale také přátele a blízké. Týká se každého člena této skupiny. Proces adaptace probíhá nejen na straně dítěte, ale i na straně náhradních rodičů a jiných členů rodiny. Je to stav krize, který nadchází i při přirozeném početí dítěte na svět do běžné rodiny. Avšak v pěstounské rodině se jedná o situaci daleko obtížnější a mnohdy i stresovější. Nabídnout a vytvořit pro dítě domov je velmi náročné, často se jedná o dítě ohrožené či s nepříliš dobrými zkušenostmi z minulosti.

Pro snazší průběh adaptace dítěte v náhradní rodině dítě potřebuje:

- bezpečné, emočně vřelé a trvalé prostředí;
- pocit, že někam patří;
- poznat a pocítit hranice, ve kterých se může bezpečně pohybovat;
- vytvořit pevné citové pouto;
- vědět, že má okolo sebe lidi, na které se může spolehnout a opřít se o ně;
- cítit, že je přijímáno takové, jaké je;
- smysluplný svět a mít svou životní perspektivu. (Bubleová, 2014a)

K tomu všemu patří několik témat, které jsou pro náhradní rodinnou péči specifická:

- dítě přijaté do rodiny potřebuje porozumět samo sobě, vlastním pocitům a prožitkům;
- potřebuje pochopit svou minulost a sdílet ji se svou novou rodinou;
- potřebuje citlivý přístup a mnohdy posílit oslabené sebevědomí;
- potřebuje se vyrovnat se svou minulostí.

Dítě jiného etnika potřebuje porozumět své kultuře, přijmout smíšenou identitu, umět být samo sebou a také mít rádo samo sebe. (Bubleová, 2014a)

Průběh adaptace je různý, záleží na věku přijímaného dítěte a jeho aktuálním stavu, složení rodiny a mnoha dalších faktorech, které ovlivňují délku procesu. Adaptace dítěte v rodině je obtížná a má různé fáze pro různé členy rodiny. U přijímaného dítěte se postupně

linou tři fáze: poznávání, uvolnění a přijetí. V prvním období – poznávání, je dítě nejisté, teprve poznává a zvyká si na nové prostředí, tváře, pachy a pravidla. Ve druhé fázi – uvolnění, dítě chápe, že se nachází v novém domově a testuje své teritorium, místo v rodině a hranice. Tato fáze je velmi náročná, dítě testuje novou rodinu, zkouší, kam až může zajít, a mnoho věcí zatím nechápe. Stává se tak, že se děti na novou rodinu upnou a ze strachu z dalšího opuštění se na ni stanou závislé. Nerespektují soukromí ani intimní zónu. V poslední fázi – přijetí, už dítě ví, jak rodina funguje, co od ní může čekat. Vytvářejí se specifické vazby a citové vztahy. (Zezulová, 2012)

Náhradní rodiče také prochází třemi fázemi adaptace: nadšení, rozčarování, smíření. První fáze – nadšení, přichází po zjištění, že bylo vybráno vhodné dítě. Tato fáze může trvat různě dlouho a je velmi emotivní. Druhá fáze – rozčarování, je reakcí na chování dítěte, která se odvíjí od připravenosti rodičů. Rodiče se zde poznávají ve zcela nových situacích a objevují své do té doby skryté stránky. V poslední fázi dochází k ustálení a pochopení. Strany přijímají skutečnost bez předchozích iluzí a nereálných očekávání. Začíná se vytvářet vztah bezpodmínečného přijetí. (Zezulová, 2012)

Pazlarová ve své knize *Pěstounská péče pro pomáhající profese* (2016) připomíná, že navázání vztahu mezi přijímaným dítětem a náhradními rodiči je klíčový faktor pro budoucí úspěšnost péče. Je to dlouhodobý proces, který pokračuje nad rámec adaptační fáze a je po celou dobu součástí pěstounské péče. Jedná se o významný úkol adaptace dítěte v rodině. Autorka klade důraz také na společně strávený čas, který by měl být uspokojivý pro obě strany, přiměřený věku dítěte a okolnostem. „*V každodenních pozitivních interakcích se buduje důvěra, vztah a pocit bezpečí.*“ (Pazlarová, 2016, s. 66)

Součástí procesu adaptace je praktické soužití s rodinou. Je nutné, aby se dítě seznámilo s domácností a jejími pravidly. Dítěti by mělo být vysvětleno, které prostory jsou soukromé, které naopak společné. A jaká pravidla v těchto místnostech panují. „*Nelze předjímat, že dítě některá pravidla zná automaticky.*“ (Pazlarová, 2016, s. 67)

Pěstounská rodina by měla být vždy chápána jako celek, proto je potřeba při adaptaci pomýšlet nejen na přijímané dítě a náhradní rodiče, ale především také na biologické děti pěstounů. Protože i oni mají velký vliv, zda bude adaptace dítěte v rodině úspěšná a jak dlouho bude probíhat. Ve srovnání s pěstouny a přijatými dětmi nebyla vlastním dětem věnována patřičná pozornost, a to může být mnohdy problém a začátek neúspěšné pěstounské péče. Tomuto tématu se věnuje i Sobotková (2003), která zdůrazňuje, že funkčnost rodiny značně klesá, pokud biologické děti pěstounů neakceptují přijetí nového sourozence.

7 Biologické děti pěstounů

Kapitola sedmá se blíže věnuje biologickým dětem pěstounů, které jsou stěžejním tématem této diplomové práce. Součástí kapitoly jsou přehledy výzkumných šetření na toto téma na území České republiky, ale i zahraniční studie. Nutno dodat, že problematice biologických dětí se příliš odborníků nevěnuje.

Biologické děti pěstounů jsou často opomíjeným či málo diskutovaným tématem, přesto možná jich se příchod nového dítěte do rodiny týká nejvíce. „*Vzájemné vztahy mezi vlastními a přijatými dětmi jsou jedním z faktorů ovlivňujících úspěšnost pěstounské péče. Role vlastních dětí pěstounů může mít v procesu pěstounské péče velmi pozitivní i velmi negativní vliv.*“ (Pazlarová, 2016, s. 241) Budoucí pěstouni hledají odpovědi na otázky typu: jak moc mají své děti do problematiky pěstounské péče zasvětit, jak moc jim sdělit o problematice dětí žijících v ústavěch, jak je připravit na příchod nového dítěte, a především jak zajistit, aby jejich děti příchodem tohoto dítěte netrpěly.

Před novelizací zákona o sociálně-právní ochraně dětí (2012) nebyla zajištěna příprava všech členů rodiny. Pozornost byla upírána především na žadatele o pěstounskou péči. Průkopníkem odborné přípravy zahrnující i biologické děti pěstounů je organizace Amalthea, která působí v Pardubickém kraji. V rámci této činnosti organizace vydala několik brožur pro pěstounské rodiny. Několik z nich je věnováno vlastním dětem pěstounů, například *Jsem speciální brácha... jsem speciální ségra... protože naši jsou pěstouni!* Publikace je tvořena příběhy biologických dětí. Vyprávějí zde o svých pocitech a zkušenostech po příchodu nového nevlastního sourozence. Každý příběh je doplněn o komentář, který shrnuje situaci a zároveň radí, jak se v ní zachovat. Další titul nese název *Moje rodina poskytuje pěstounskou péči*, který se pokouší biologickým dětem pěstounů vysvětlit, co vše je s pěstounskou péčí spojeno a co obnáší.

Od novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí je příprava dětí povinná. Proto jsou v současné době v procesu prověřování stávající děti v rodině připravovány na příchod nového sourozence. Rozsah přípravy vlastních dětí v rodině není přesně stanoven. Měla by být přiměřená věku a rozumovým schopnostem dítěte. Děti si však dovedou realitu představit velmi nepatrně a zkresleně. Častou reakcí na novou situaci jsou pocity žárlivosti, zklamání, odstrčení. (Pazlarová, 2016)

Zezulová (2012) ve své knize *Pěstounská péče a adopce* radí navázat přátelství s rodinou, která již v náhradní rodinné péči děti má. Tyto kontakty lze navázat pomocí nabídky pobytových aktivit pro děti či celé rodiny či individuálně, například prostřednictvím internetu.

Seznámení se se zkušenou pěstounskou rodinou je efektivnější než rozvíjení pouhých teorií a vysvětlování. Autorka dále považuje za vhodné jasně vymezit role dětí, které již v rodině jsou.

Rodiče by měli mít při rozhodování vždy poslední slovo, dětem by však měla být ponechána volnost v dílčím rozhodování podle jejich věku, povahy a možností rodiny. Společné diskusi by měl být vyhrazen čas, během kterého má každý z členů rodiny možnost vyjádřit svůj názor. Důležité jsou také individuální rozhovory mezi rodiči a dětmi, při kterých nejsou ostatní děti přítomny. Autorka uvádí příklad rodiny, kde jsou členové zvyklí tyto debaty vést za pecí. Toto místo představuje bezpečí a jistotu. Jakmile děti řeknou rodičům, že s nimi musí mluvit „za pecí“, dospělí v tu chvíli všeho nechají a věnují svůj čas a pozornost tomuto jedinci. Ostatní nic nenamítají, jelikož vědí, že kdokoli z nich má právo jít kdykoli za pec. Důležité je nikdy neopomíjet žádné z dětí – nově příchozí ani stávající. Děti by měly mít jistotu, že mohou vyjádřit svůj názor, který bude vždy vyslyšen, a že každému z nich náleží pozornost rodičů a jejich čas. (Zezulová, 2012)

Podporou by pro dítě měli být tedy zejména rodiče a širší rodina. Lze také využít poradenství doprovodné organizace či jiné odborníky, například psychology či psychoterapeuty.

Pazlarová (2016) věnuje svou pozornost dlouhodobým pěstounům, kteří se rozhodnou i pro pěstounskou péči na přechodnou dobu. Tato kombinace podle autorky není příliš vhodná. Mohla by vést k znejistění dětí v dlouhodobé pěstounské péči a může být narušen pocit jistoty a bezpečí.

7.1 Výzkumy biologických dětí pěstounů

V České republice se výzkumy biologickým dětem pěstounů příliš nevěnují. Zdrojem informací jsou výsledky výzkumných šetření studentů vysokých škol, kteří se tématem zabírají v rámci závěrečných prací. Do doby, než byla napsána tato diplomová práce, bylo publikováno přibližně deset závěrečných prací vztahujících se k tomuto tématu. Většinou se jednalo o práce bakalářské, pouze tři z nich byly práce diplomové. Přehled prací viz. tabulka 3.

Tabulka 3: Seznam dosud vydaných závěrečných prací

	Název práce	Typ práce	Univerzita	Vedoucí práce	Autor	Rok vydání
1.	Pěstounská rodina a pěstounská péče pohledem dospělých biologických dětí pěstounů	Diplomová práce	Masarykova univerzita v Brně	Mgr. Tomáš Dvořáček, DiS	Zuzana Malá	2009
2.	Zkušenost s náhradní rodinnou péčí perspektivou biologických dětí pěstounů/osvojitelů	Diplomová práce	Masarykova univerzita v Brně	PhDr. Miroslava Štěpánková, Ph.D.	Petra Sapáková	2011
3.	Pěstounská péče očima dospívajících biologických dětí pěstounů	Bakalářská práce	Univerzita Palackého v Olomouci	Doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.	Kateřina Indráková	2013
4.	Psychický dopad pěstounství na biologické děti pěstounů	Bakalářská práce	Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích	PhDr. Vlastimila Urbanová	Pavla Táborová	2013
5.	Vliv pěstounské péče na biologické děti pěstounů	Diplomová práce	Univerzita Karlova v Praze	PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.	Večeřová Štěpánka	2014
6.	Kontexty náhradního rodičovství: přijetí dítěte do pěstounské péče a jeho odraz v životě pěstounů a jejich biologických dětí	Bakalářská práce	Univerzita Palackého v Olomouci	Doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.	Bohuslava Janků	2015
7.	Zkušenost biologického dítěte v pěstounské rodině	Bakalářská práce	Univerzita Palackého v Olomouci	Mgr. Anna Lazecká	Anežka Schindlerová	2015
8.	Jak přijímají biologické děti pěstounů své sourozence v pěstounské péči a pěstounství svých rodičů	Bakalářská práce	Univerzita Karlova v Praze	PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.	Kristýna Dvořáková	2015
9.	Jak vnímají vlastní děti náhradních rodičů pěstounskou péči	Bakalářská práce	Univerzita Palackého v Olomouci	Mgr. Lucie Šallé	Barbara Helešicová	2016
10.	Přechodná pěstounská péče očima vlastních dětí pěstounů	Bakalářská práce	Univerzita Pardubice	Mgr. Lada Viková	Nikola Bubancová	2016

Zdroj: theses.cz

Z výzkumu Dvořákové (2015) vyplývá, že biologické děti pěstounů, přijímají pěstounské děti velmi podobně jako svoje vlastní sourozence. Pro vlastní děti pěstounů bývá nejnáročnější první fáze pěstounské péče, kdy musí přijmout realitu a vyrovnat se s ní. Důležitými faktory jsou postavení rodičů k situaci, věk biologického dítěte a věk dítěte přijímaného.

Večeřová (2014) došla k závěru, že biologické děti pěstounů by měly být do odborné přípravy zapojeny více. Protože nedostatečná či nesprávná příprava má vliv na průběh pěstounské péče a vztahy v rodině. Respondenti ve výzkumu Večeřové uváděli, že zaznamenali žárlivost vlastních dětí vůči dětem přijatým. Dle autorky je příčinou nedostatečná příprava.

Ke stejným závěrům došla i zbylá výzkumná šetření. Z výsledků plyne, že hlavní roli vždy hraje odborná příprava. Dle autorek jsou odborné přípravy nedostatečné a neefektivní. Nejedná se však o jediný faktor. Záleží také na věku biologických i přijatých dětí, věkovém rozdílu mezi dětmi, počtu dětí v rodině a jejich pořadí, finančním zajištění rodiny, její psychické odolnosti a mnoha dalších faktorech.

V zahraničních výzkumech věnují svou pozornost biologickým dětem pěstounů především Spojené státy americké. Carol P. Kaplan uskutečnila v roce 1988 výzkum *The Biological Children of Foster Parents in The Foster Family* týkající se biologických dětí pěstounů a jejich zkušeností s pěstounskou péčí. Do výzkumu bylo zapojeno 15 biologických dětí ve věku od 6 do 12 let. Rozhovory probíhaly na dvou rovinách – z pohledu biologických dětí a z pohledu jejich matek. Vlastní děti často odpovídaly, že nejprve pociťovaly k přijatému dítěti žárlivost a strach ze ztráty rodičů. Po nějaké době se pocity přeměnily na strach o přijaté dítě a jeho bezpečí. Výsledky výzkumu ukazují, že je velmi důležité ptát se na názor dětí, na jejich pocity a vnímání pěstounské péče.

Denise C. Poland a Victor Groze v roce 1993 provedli výzkum s názvem *Effects of foster care placement on biological children in the home*. Do výzkumu bylo zapojeno 52 pěstounů a 51 biologických dětí z jihovýchodní Iowy. Pomocí dotazníků autoři zkoumali dopad pěstounské péče na vlastní děti pěstounů. Výsledky prokázaly, že 77 % pěstounů bylo znepokojeno dopadem pěstounské péče na jejich děti. Rodiče i děti si myslí, že odborná příprava pro biologické děti by pomohla k jejich přizpůsobení se pěstounské péči. Výzkum ukázal, že pěstounská péče je často traumatizující. Odborná příprava a celý proces posilování pomáhá dětem situace lépe zvládat. Pěstouni potvrdili, že jejich příprava byla nedostatečná, stejně tak odborná pomoc. Sociální pracovníci by údajně měli věnovat biologickým dětem více pozornosti, například při domácích návštěvách.

V následující tabulce 4 jsou uvedeny známé publikované výzkumy. Výsledky všech těchto výzkumů poukazují na důležitost odborné přípravy. Důležité je, jakým způsobem bylo dítě informováno o rozhodnutí rodičů stát se pěstouny – zda to bylo dítěti pouze oznámeno nebo se vedla na toto téma diskuse, kde názor dítěte byl vyslyšen. Děti by chtěly být zahrnuty do procesu rozhodování a plánování. Pokud jsou dopředu dostatečně a dobře informovány, dokáží situace pochopit, a tak i lépe zareagovat. Tématem prolínající výzkumná šetření je i dělení se. Netýká se to pouze hraček a sladkostí. Jedná se zejména o čas rodičů a společný prostor. Biologické děti se ze začátku těžko vyrovnávají s menší pozorností rodičů, která je nyní upřena na nevlastního sourozence.

Neméně důležitými fakty, plynoucími ze zahraničních výzkumů, jsou kladné stránky pěstounské péče. Zodpovědnost, samostatnost, empatie, vděčnost či porozumění jsou vnímané klady biologickými dětmi pěstounů, popřípadě jejich rodiči.

Tabulka 4: Seznam vybraných publikovaných výzkumů v zahraničí

	Název výzkumu	Autor	Místo výzkumu	Rok
1.	Sharing parents with strangers: The role of the group home foster family's own children	Lillian Ellis	Kanada	1972
2.	The biological children of foster parents in the foster family	Carol P. Kaplan	USA	1988
3.	Effects of foster care placement on biological children in the home	Denise C. Poland Victor Groze	Jihovýchodní Iowa USA	1993
4.	Foster care: The protection and training of carers' children	Gill Martin	Velká Británie	1993
5.	The unknown soldiers of foster care: Foster care as loss for the foster parents' own children.	Robert C. Twigg	Kanada	1994
6.	Foster care delivery and the needs of birth children of foster parents	Jane E. Merrithew	USA	1996
7.	Adoption of a sibling: Reaction of biological children at different stages of development	Norma Kolko Phillips	USA	1999
8.	Sons and daughters of foster carers and the impact of fostering on their everyday life	Ingrid Höjer	Švédsko	2006
9.	Addressing the impact of foster care on biological children and their families	Maha N. Younes Michele Harp	USA	2007
10.	Hearing quiet voices: Biological children's experiences of fostering	Louise Sutton Niamh Stack	Velké Británie	2012

8 Metodologie výzkumu

8.1 Terminologie

V rámci metodologie výzkumu je používáno několik pojmů, které je potřeba vysvětlit. Metodologie „zkoumá adekvátnost a zdůvodňuje použití či nevhodnost konkrétních metod.“ (Olecká, Ivanová, 2010, s. 6) Vědecké metody jsou zde rozebírány podle toho, jak jsou používány k dosahování vědeckých a teoretických cílů. (Olecká, Ivanová, 2010)

Metoda je vědecký postup, který vede k získávání poznatků. „*Je to systematický postup nějakého jednání směřujícího k dosažení cíle. Technika je konkrétní způsob, jakým probíhá sběr dat.*“ (Olecká, Ivanová 2010, s. 6)

Vědecký výzkum je Gavorou (2010, s. 13) definován jako „*systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva. Výzkumem se potvrzují či vyvracejí se jím dosavadní poznatky, anebo se získávají nové poznatky.*“ Reichel (2009, s. 16) uvádí, že „*vědecký výzkum je systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků.*“

Výzkumné šetření je Hendlem (2008, s. 28) popsáno jako „*vytváření nových poznatků. Jedná se o systematickou a pečlivě naplánovanou činnost, která je vedena snahou zodpovědět kladené výzkumné otázky a přispět k rozvoji daného oboru.*“ Při výzkumném šetření je nutné zvolit druh výzkumu, podle kterého se odvíjí metody sběru dat, zpracování dat a interpretace dat.

Validita znamená, že výzkum skutečně měří to, co měřit má. Reliabilita představuje spolehlivost výzkumné metody či techniky. Při opakování výzkumu by vždy měly vycházet stejné výsledky. „*Mezi validitou a reliabilitou existuje určitá závislost. Validní nástroj zahrnuje i reliabilitu, to znamená, že když je nástroj validní, je i spolehlivý. Naopak to však neplatí, to znamená, že když je nástroj spolehlivý, měření nemusí být validní.*“ (Olecká, Vávrová, 2010, s. 7)

U kvalitativního výzkumu jsou zjištění uváděna ve slovní podobě. Jde o snahu sblížit se s respondenty a porozumět jim. Cílem kvalitativního šetření je porozumět sociální realitě, kterou zkoumáme. „*V centru pozornosti tohoto typu výzkumu je člověk či lidé. Zkoumání jde do hloubky a provádí se pomocí delšího kontaktu s terénem. Základními výhodami kvalitativního výzkumu jsou podrobný popis a vhled při zkoumání problematiky, navíc dobře reaguje na místní situace a podmínky a dokáže hledat lokální příčinné souvislosti. Kvalitativní výzkum umožňuje studovat procesy a navrhopvat teorie. Základní nevýhodou kvalitativního výzkumu je to, že získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí. Sběr a analýza dat jsou časové velmi náročné etapy a výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho*

osobními preferencemi. Kvalitativní výzkum není hodnotově neutrální.“ (Olecká, Vávrová, 2010, s. 12)

Případová studie *„sbírá velké množství dat od jednoho nebo několika mála jedinců. V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti.“* (Hendl, 2005, s. 104) Švaříček (2007, s. 97) udává, že smyslem tohoto designu *„je velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo případů. Základem případového šetření musí být sběr skutečných dat vztahujících se k objektu výzkumu (případu).“*

8.2 Cíl práce

Cílem diplomové práce je teoreticky popsat náhradní rodinnou péči, konkrétně péči pěstounskou. A především přiblížit, na základě rozhovorů se členy pěstounských rodin, názory biologických dětí pěstounů na přijetí nového „sourozence“. Tato oblast zahrnuje přípravu biologických dětí pěstounů na příchod nového dítěte do rodiny – profesionální a v rámci rodiny, adaptaci nového dítěte v rodině s ohledem na biologické děti pěstounů, vztah mezi vlastními dětmi náhradních rodičů a přijímaným dítětem, vyrovnání se se situací a dopad na biologické děti do budoucna. Hlavním záměrem práce je popsat, jak se biologické děti pěstounů vyrovnaly s nově vzniklou situací, jak vnímají pěstounskou péči nyní s odstupem času a jak moc je poznamenala do budoucího života.

8.3 Výzkumné otázky

V souvislosti s cílem práce bylo stanoveno pět základních výzkumných otázek:

Výzkumná otázka 1: Jak byly biologické děti informovány o rozhodnutí rodičů stát se pěstouny?

Výzkumná otázka 2: Jak probíhala příprava rodiny na pěstounskou péči?

Výzkumná otázka 3: Jak probíhala adaptace přijatého dítěte v rodině?

Výzkumná otázka 4: Jak hodnotí biologické děti svůj vztah k nevlastnímu sourozenci?

Výzkumná otázka 5: Jaký dopad měla pěstounská péče na biologické děti?

8.4 Design a metoda výzkumu

Pro výzkumné šetření byl zvolen kvalitativní výzkum. U kvalitativního výzkumu je vyžadována dlouhodobější práce v terénu, kdy výzkumník získává přesný a podrobný pohled na objekt zkoumání v jeho přirozeném prostředí.

Designem diplomové práce je případová studie neboli kazuistika. Jedná se o design *„jehož smyslem je velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo*

případů. Základem případového šetření musí být sběr skutečných dat vztahujících se k objektu výzkumu (případu).“ (Švaříček, 2007, s. 97) „Vždy se jedná o záměrnou volbu, která je nezbytná pro to, aby vybraný objekt měl vlastnosti, které badatel chce sledovat.“ (Švaříček, 2007, s. 103)

Technikou sběru dat je rozhovor neboli interview, kde jde o přímou verbální komunikaci mezi výzkumníkem a respondenty. *„Cílem interview je zjistit, jak osoby interpretují svět kolem sebe, jaké významy připisují důležitým událostem ve svém životě. Proto u interview je tím, kdo hlavně hovoří, zkoumaná osoba. Naopak výzkumník poslouchá více, než hovoří, a projevuje o zkoumanou osobu živý zájem.“ (Gavora, 2010, s. 201)* Konkrétním typem je polostrukturovaný rozhovor, kde je předem daný soubor témat a k tomu náležící otázky. Pořadí otázek, volba slov a formulace se můžou měnit. Některé otázky mohou být vynechány, jiné doplněny.

Analýza dat byla prováděna pomocí přepisu rozhovorů zaznamenaných na nahrávací zařízení. Použito bylo otevřené kódování, jehož cílem je rozkrytí analyzovaného textu.

8.5 Výběr výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvořilo šest pěstounů a čtyři biologické děti. Respondenti byli vybráni pomocí záměrného výběru. V záměrném výběru rozhoduje pouze úsudek výzkumníka. *„Znamená to, že na základě stanoveného kritéria cíleně vyhledáváme pouze ty jedince, kteří toto kritérium (nebo soubor kritérií) splňují a současně jsou ochotni se do výzkumu zapojit.“ (Miovský, 2006, s. 135)*

O problematiku pěstounské péče se autor práce již dlouhou dobu zajímá, proto zná několik pěstounských rodin. Tyto rodiny byly ochotné se na diplomové práci podílet. Při pátrání po vhodné pěstounské rodině výzkumníkovi velmi pomohly doprovodné organizace působící v Pardubickém kraji – Amalthea z. s., NADĚJE, Děti patří domů z. s., Křídla pro pěstouny z. s., Oblastní charita Pardubice. Tyto organizace byly kontaktovány pomocí e-mailu s žádostí o pomoc při shánění respondentů. Zpětnou vazbou byla kladná odezva a ochota pomoci. Doprovodné organizace rozeslaly průvodní dopis k diplomové práci svým klientům, kteří svou charakteristikou odpovídali profilu respondenta. návratnost byla mnohem nižší, než bylo očekáváno. Na žádost odpověděly pouze tři pěstounské rodiny, které byly ochotné se na diplomové práci podílet.

8.6 Stanovené otázky pro rozhovor

Stanovené otázky k diplomové práci se dělí do dvou skupin – otázky pro rodiče a otázky pro biologické děti. Sestavit otázky nebylo lehké, jelikož jsou určeny pro dvě kategorie a jedná se o velmi citlivé téma.

Otázky pro biologické děti

1. Máš nějaké vlastní sourozence? Pokud ano, kolik?
2. Kolik máš pěstounských sourozenců?
3. Jak dlouho u Vás tyto sourozenci jsou?
4. Pociťuješ nějaké rozdíly mezi vlastními a nevlastními sourozenci? Pokud ano, jaké?
5. Pamatuješ si moment, kdy Ti rodiče sdělili, že se chtějí stát pěstouny? Popřípadě jak Ti to sdělili?
6. Jak si reagoval, když jsi zjistil, že Tvoji rodiče se chtějí stát pěstouny?
7. Jak jsi byl Ty a Tvá rodina připravován na příchod nového sourozence a na celou pěstounskou péči?
8. Pamatuješ si jaké to bylo, když nevlastní sourozenec přišel k Vám domů poprvé?
9. Jak jsi se cítil? Jaká byla Tvá reakce?
10. Myslíš si, že by se rodiče měli radit se svými dětmi o úmyslu stát se pěstouny? Popřípadě jak velký vliv by měl mít názor dětí a kdo by měl vydat konečné rozhodnutí?
11. Jak probíhaly první dny a týdny po příchodu nevlastního sourozence?
12. Co se po příchodu nevlastního sourozence změnilo? Co to pro Tebe obnášelo?
13. Jak se Tvůj vztah k novému sourozenci vyvíjel?
14. Jak na nevlastního sourozence reagovalo okolí? (kamarádi, spolužáci)
15. Jaké je to pro Tebe nyní? Co to pro Tebe obnáší?
16. Ovlivnilo Tě do budoucna, že jsou Tvoji rodiče pěstouni? Chtěl by ses v budoucnu stát také pěstounem?
17. Co je podle Tebe v rodině nejdůležitější?

Otázky pro rodiče

1. Co Vás vedlo k pěstounské péči?
2. Volili jste čas pro pěstounskou péči podle věku vlastního dítěte?
3. Hovořili jste se svým dítětem o úmyslu stát se pěstouny?
4. Jak na toto rozhodnutí reagovalo Vaše biologické dítě?
5. Jak důležité pro Vás byly názory vašeho dítěte?

6. Jak probíhalo přípravné období (přípravný kurz)? Jakou měrou do něj bylo začleněno Vaše dítě?
7. Jak na nevlastního sourozence reagovalo Vaše biologické dítě?
8. Jak probíhalo začlenění dítěte do rodiny, především s Vaším vlastním dítětem?
9. Jak na přijaté dítě reagovalo okolí?
10. Využili jste nějakou odbornou pomoc? (terapie, doprovodné organizace)
11. Myslíte si, že bylo pro Vaše biologické dítě obtížné zvyknout si na nevlastního sourozence?
12. Jak Vaše biologické dítě podle Vás vnímá pěstounskou péči dnes? A jak ji vnímáte Vy?
13. Jaké byly největší a nejznatelnější změny, které Vaši rodinu ovlivnily?
14. Postupovali byste nyní jinak či stejně na základě svých zkušeností?
15. Máte nějaká doporučení pro budoucí pěstouny a rodiče ve stejné situaci?

8.7 Sběr a zpracování dat

Respondenti byli získáni prostřednictvím doprovodných organizací a vlastních známostí výzkumníka a vybráni pomocí záměrného výběru. Data byla získána pomocí rozhovorů s respondenty, které byly zaznamenány na nahrávací zařízení. Výzkumné šetření probíhalo v dubnu 2017.

Pro přehlednější orientaci v získaných datech byla využita doslovná transkripce. „*Transkripce se nazývá proces převodu mluveného projevu z interview nebo ze skupinové diskuze do písemné podoby.*“ (Hendl, 2008, s. 208) Po transkripci následovalo kódování a na základě vytvořených kategorií byla prováděna analýza textu. Kódování je proces označování textu podle kritérií, jde o „*přirázování klíčových slov či symbolů k částem textu tak, aby byla umožněna snadnější a rychlejší práce s těmito částmi a bylo možné prostřednictvím kódů kdykoli snadno pracovat s většími významovými celky.*“ (Miovský, 2006, s. 219)

K analýze získaných dat byly zvoleny čtyři kódy: příprava a reakce na pěstounskou péči, adaptace, vztahy mezi dětmi, dopad pěstounské péče.

Kód příprava a reakce na pěstounskou péči se týká okamžiku sdělení biologickému dítěti úmysl stát se pěstounskou rodinou. Samozřejmě jsou zde zahrnuty pocity a reakce vlastního dítěte na novou skutečnost. Patří sem okamžiky rozhodování a přípravy. K tomuto kódu se vztahují otázky určené pro biologické děti i pro rodiče.

Kód adaptace zahrnuje první dny, týdny a měsíce pěstounské péče. Týká se vytváření nových vztahů a celkové adaptace nového dítěte v rodině. Již v teorii je patrné, že fáze adaptace se týká všech členů rodiny, proto jsou otázky na tuto problematiku konstruovány pro obě kategorie – biologické děti i rodiče.

Kód vztahy mezi dětmi vypovídá o tom, jak respondenti vnímají vztah mezi biologickými dětmi pěstounů a dětmi přijatými. Tento kód obsahuje veškeré prvky, které se vztahu týkají a o kterých respondenti vypověděli.

Kód dopad pěstounské péče je tvořen citacemi respondentů a celkovými výpověďmi z rozhovorů s nimi. Zahrnuje negativní i pozitivní stránky zkušenosti s péčí z pohledu vlastních dětí i jejich rodičů.

Tabulka 5: Rozdělení otázek pro biologické děti dle jednotlivých kódů

Příprava a reakce na PP	
5.	Pamatuješ si moment, kdy Ti rodiče sdělili, že se chtějí stát pěstouny? Popřípadě jak Ti to sdělili?
6.	Jak si reagoval, když jsi zjistil, že Tvoji rodiče se chtějí stát pěstouny?
7.	Jak jsi byl Ty a Tvá rodina připravován na příchod nového sourozence a na celou pěstounskou péči?
8.	Pamatuješ si jaké to bylo, když nevlastní sourozenec přišel k Vám domů poprvé?
9.	Jak jsi se cítil? Jaká byla Tvá reakce?
10.	Myslíš si, že by se rodiče měli radit se svými dětmi o úmyslu stát se pěstouny? Popřípadě jak velký vliv by měl mít názor dětí a kdo by měl vydat konečné rozhodnutí?
Adaptace	
11.	Jak probíhaly první dny a týdny po příchodu nevlastního sourozence?
12.	Co se po příchodu nevlastního sourozence změnilo? Co to pro Tebe obnášelo?
Vztahy mezi dětmi	
13.	Jak se Tvůj vztah k novému sourozenci vyvíjel?
14.	Jak na nevlastního sourozence reagovalo okolí? (kamarádi, spolužáci)
15.	Jaké je to pro Tebe nyní? Co to pro Tebe obnáší?
Dopad pěstounské PP	
16.	Ovlivnilo Tě do budoucna, že jsou Tvoji rodiče pěstouni? Chtěl by ses v budoucnu stát také pěstounem?
17.	Co je podle Tebe v rodině nejdůležitější?

Tabulka 6: Rozdělení otázek pro rodiče dle jednotlivých kódů

Příprava a reakce na PP	
2.	Volili jste čas pro pěstounskou péči podle věku vlastního dítěte?
3.	Hovořili jste se svým dítětem o úmyslu stát se pěstouny?
4.	Jak na toto rozhodnutí reagovalo Vaše biologické dítě?
5.	Jak důležité pro Vás byly názory vašeho dítěte?
6.	Jak probíhalo přípravné období (přípravný kurz)? Jakou měrou do něj bylo začleněno i Vaše biologické dítě?

Adaptace	
7.	Jak na nevlastního sourozence reagovalo Vaše biologické dítě?
8.	Jak probíhalo začlenění dítěte do rodiny, především s Vaším vlastním dítětem?
9.	Jak na přijaté dítě reagovalo okolí?
10.	Využili jste nějakou odbornou pomoc? (terapie, doprovodné organizace)
Vztahy mezi dětmi	
11.	Myslíte si, že bylo pro Vaše biologické dítě obtížné zvyknout si na nevlastního sourozence?
12.	Jak Vaše biologické dítě podle Vás vnímá pěstounskou péči dnes? A jak ji vnímáte Vy?
Dopad PP	
13.	Jaké byly největší a nejznatelnější změny, které Vaši rodinu ovlivnily?
14.	Postupovali byste nyní jinak či stejně na základě svých zkušeností?
15.	Máte nějaká doporučení pro budoucí pěstouny a rodiče ve stejné situaci?

8.8 Etické aspekty výzkumu

Po celou dobu výzkumného šetření byl kladen důraz na etické aspekty výzkumu. Jsou velmi důležité, především při přímém kontaktu s lidmi. Prioritou bylo zajištění důvěrnosti a anonymity pro respondenty. Zásadní bylo navázání vztahu s pěstouny a jejich biologickými dětmi, aby se co nejvíce otevřeli a důvěřovali výzkumníkovi.

Před každým rozhovorem byl získán souhlas s nahráváním interview na záznamové zařízení. Každému respondentovi bylo vysvětleno, jak se získanými daty bude naloženo. Všichni zúčastnění s nahráváním souhlasili, avšak za podmínky, že informace budou sloužit pouze a výhradně pro zpracování této diplomové práce a nebudou nikde přehrávány. Samozřejmostí je, že si všichni přáli zůstat v anonymitě. Tyto požadavky a připomínky byly respektovány při získávání dat a při jejich zpracování. Pěstounské rodiny kvůli své činnosti ztratily mnoho ze svého soukromí, proto byly jejich požadavky pochopitelné.

Prostředí, ve kterém rozhovory probíhaly, bylo různorodé. Většinou byly uskutečněny v domově pěstounských rodin. Důvodem bylo známé prostředí, které na jedince působí klidně, bezpečně a důvěrně. Tyto faktory napomohly, že respondenti nebyli tolik nervózní. Některé rozhovory proběhly na veřejném místě – v restauraci. Toto místo bylo zvoleno především kvůli časové a dopravní dostupnosti. Zejména ze strany pěstounů.

Výhodou bylo, že některé pěstounské rodiny se s výzkumníkem znaly již z doby před započítáním diplomové práce. Proto byl vztah mnohem důvěrnější a otevřenější.

Jelikož byli respondenti ujištěni o naprosté anonymitě, došlo při zpracování dat ke změně jmen účastníků. Každému pěstounovi, biologickému i pěstounskému dítěti bylo přiřazeno nepravé jméno, které je po celou dobu výzkumného šetření zastupovalo.

9 Výzkumné šetření

Tato kapitola je stěžejní částí diplomové práce. Nejprve jsou uvedeni respondenti spolu s jejich jednoduchou charakteristikou. Následují analýzy rozhovorů s biologickými dětmi a poté s pěstouny na základě kódování. Z těchto dat je vytvořen závěr výzkumu.

9.1 Charakteristika respondentů

Tabulka 7: Charakteristika respondentů

Rodina	Respondent		Věk respondenta	Počet vlastních dětí	Počet dětí v PP	Věk přijatých dětí	Rok přijetí dětí
A	Andrea	Pěstoun	47	3	3	11	2009
	Aleš	Pěstoun	52			13	2011
	Aneta	Biologické dítě	22			15	2011
B	Barbora	Pěstoun	42	1	2	13	2013
	Bedřich	Pěstoun	45			7	2000
	Beáta	Biologické dítě	16				
C	Cyril	Biologické dítě	31	3	1	15	2008
D	Daniel	Pěstoun	48	3	1	10	2016
E	Edita	Pěstoun	44	2	1	4	2014
	Emil	Biologické dítě	17				

9.2 Analýza rozhovorů s biologickými dětmi

V této podkapitole jsou zachyceny, dle jednotlivých kódů, odpovědi respondentů z řad biologických dětí pěstounů. Autentičnost dokládají výňatky z rozhovorů v podobě přímých citací. Struktura respondentů z řad biologických dětí je velmi rozmanitá. Přesto se v mnoha ohledech jejich výpovědi shodují.

První kód: Příprava a reakce na pěstounskou péči

Většinou se jedná o rodiny, které přijaly dítě do pěstounské péče před novelizací zákona o sociálně-právní ochraně dětí, proto biologické děti nebyly ve velké míře součástí procesu přípravy. Nezletilé děti prošly rozhovorem s psycholožkou.

Aneta uvádí, že její reakce na příchod sourozence byla pozitivní. Myslí si, že důležitým faktorem byl zde její věk (v té době jí bylo 14 let). Byla ráda, že se pozornost rodičů přesunula na někoho jiného, zároveň si mladšího bratra oblíbila a ráda matce pomáhala s péčí o něj. V té době byla v období puberty a většinu času trávila venku s přáteli, už příliš nevnímala, co se doma odehrává. Zřejmě proto situaci takto hodnotí. *„Jakoby já jsem nežárlila, já jsem s tím neměla žádný problém. Jo asi kdybych byla proti, tak by to museli nějak řešit, že jo. Ale tím, že mi to nevadilo, tak nebylo o čem dál přemýšlet. Pak už bylo na nich to rozhodnutí, jestli jo nebo ne.“*

Beáta byla jedináček a přála si mít sourozence, proto se také její rodiče pro pěstounskou péči rozhodli. Je tedy jasné, že z rozhodnutí rodičů byla nadšená a na nevlastní sourozence se těšila. Beáta si vzpomíná pouze mlhavě na dobu přípravy. *„Doma jsme se o tom bavili a ty věci k tomu, ta příprava a různé ty testy. (...) Ty kurzy a pak nějaký ty psychologický testy.“* Během procesu přípravy docházela s rodiči do doprovodné organizace, kde s dívkou mluvily sociální pracovníce o jejím postoji k náhradní rodinné péči. Beáta hodnotí pozici doprovodné organizace jako důležitou součást přípravy, díky které byla lépe přichystána na příchod nového dítěte do rodiny. *„Pak jsme taky chodili do neziskovky ze začátku. To jsme ještě neměli žádný to pěstounský dítě. Hodně se mnou o tom mluvili a vysvětlovali mi co a jak. Jaký to pak bude. Snažili se mi to usnadnit, no. Myslím, že mi to hodně pomohlo.“* Samotný proces přípravy absolvovali pouze rodiče, kteří své nové poznatky předávali v rozumné míře své dceři.

Cyril byl dospělý, když se jeho rodiče rozhodli stát se náhradními rodiči. V té době studoval na vysoké škole v jiném městě, kde přes týden bydlel. Jemu a jeho sestře sdělovali rodiče nejnnutnější informace o pěstounské péči, které získali na různých školeních. Cyril se snažil nevlastního sourozence brát jako vlastního, což zpětně hodnotí jako nevhodné. *„Nebyl u nás od maličkata. A to je znát. Stejně pak ten vztah není zcela autentický, lépe je si to přiznat a brát ho spíš jako dobrého kamaráda, který s vámi žije doma.“*

Pro Emila nebyla pěstounská péče ničím novým. V jeho široké rodině se jedni pěstouni nacházeli, a proto věděl co celá situace obnáší. Když mu matka sdělila, že by si přála přijmout dítě do pěstounské péče, byl prý rád. *„Mamka za mnou přišla a říkala, že by chtěla ještě nějaký dítě, no. Že ale ne už svoje. (...) Tak u nás v rodině pěstouni jsou a vidáme se a já vím jaký to bylo, když k nim ty děti jako přišly, ale jak to pak bylo postupně dobrý, a tak no. (...) Byl jsem vlastně i rád, že tam bude někdo, na koho se ta pozornost bude upírat víc jak na mě. (...) Já jsem stejně byl furt venku než doma.“* Emilova reakce na rozhodnutí matky byla tedy pozitivní. Protože byl v té době v pubertě (14 let), trávil svůj volný čas spíše s přáteli. Celá situace se velmi podobá situaci v rodině A. Emil na náhradní rodinnou péči připravován nijak významně

nebyl. Pravidelně k nim docházela sociální pracovnice, aby zjistila chlapcův názor a postoj. Absolvoval také rozhovor s psychologkou. Výstupem měl být posudek pro soud, který rozhodoval o svěření Eduarda (přijatý chlapec) do péče.

K tomuto kódu byla zahrnuta i otázka týkající se vlivu názoru dětí na rozhodnutí rodičů. Všechny dotázané biologické děti se shodly, že by se rodiče měli radit se svými dětmi o úmyslu stát se pěstouny. Podle respondentů by se váha názoru dítěte měla odvíjet od jeho věku. Konečné rozhodnutí musí vždy udělat sami rodiče, ale s ohledem na svého potomka. Pokud by totiž vlastní dítě s pěstounskou péčí nesouhlasilo, mohl by po příchodu dítěte do rodiny vzniknout velký problém. Biologické dítě by nemuselo nevlastního sourozence přijmout, a nakonec by tím trpěli všichni členové rodiny. Proto své rozhodnutí musí rodiče vždy pečlivě promyslet a s dítětem si o věcech, které se ho týkají promluvit a vysvětlit vše potřebné. Respondenti tohoto výzkumu se shodují, že rodiče se s nimi o svém úmyslu radili a vzájemně o něm mluvili.

Aneta: *„Určitě by se měli radit. (...) My jsme se do téhle situace nedostali. (...) Jo samozřejmě taky je rozdíl, jestli to dítě to chce nebo nechce. Vono jestli řekne, že jo a přitom s tím má problém. Tak potom to je těžký, že jo. Když to ty děti na rovinu neřeknou, protože třeba nechtěj zklamat ty rodiče. Tak to pak v sobě dusej, že chtěj a přitom nechtěj. A přitom to stejně pak vyjde najevo a je to špatný pro všechny.“*

Beáta: *„Podle mě určitě. (...) Vyslechnout, jestli vůbec tak nějak ty děti chtěj, samozřejmě. I když většinou, když ty rodiče chtěj další dítě, tak i podle mě kvůli tomu, že to dítě chce taky jako sourozence. (...) Podle mě by měl bejt rovnocenněj jako názor těch rodičů a dětí.“*

Cyril: *„Konečné rozhodnutí musí vydat vždy rodiče po důkladném zvážení názoru svých dětí. (...) Děti má smysl se ptát, mají-li už aspoň trochu rozum.“*

Emil: *„No jasně, že by se měli poradit. I když jsou ty jejich děti, jako vlastní děti myslím, už velký. (...) Nějak si o tom promluvit a tak.“*

Shrnutí prvního kódu

Z rozhovorů vyplývá, že příprava dětí na příchod nevlastního sourozence probíhala v dostatečné míře. Především zásluhou rodičů, kteří včas své děti informovali o svém úmyslu, vyslyšeli jejich názor a dokázali jim správně předat zkušenosti z procesu přípravy, tak aby sami potomci byli co nejlépe na nadcházející skutečnost připraveni. Důležitou funkci, zde měly i doprovodné organizace. Reakce byly, díky výše zmíněným faktorům, pozitivní a klidné. Roli zde hrál fakt, že se samy děti na nevlastního sourozence těšily nebo již byly dospělé. Rodiče by

se měli vždy ptát na názor svých potomků, zejména ve věcech, které se jich přímo týkají. Na názor dětí by pak měli klást odpovídající váhu. Konečné rozhodnutí však musí vydat vždy rodiče. Všichni respondenti z řad biologických dětí se shodují, že o úmyslu rodičů byli s dostatečným předstihem obeznámeny. Byli řádně a úměrně věku informováni o pěstounské péči. Také s nimi rodiče probrali, v jaké míře se bude situace týkat samotných potomků a co pro ně bude obnášet. Všechny vlastní děti pěstounů s tímto rozhodnutím rodičů souhlasily.

Aneta: *„Oni spíš, že by chtěli jako ještě kluka, že jo. Tak já, že jo, protože jsme byly samý holky. Takže mě nevadilo, že budeme mít kluka. Takže spíš, jestli s tím souhlasím, že bych měla brácha. (...) Já jsem se spíš tak jako těšila no.“*

Beáta: *„Byla jsem šťastná, že budu mít sourozence. (...) V těch 7, 8 letech je to takový, že si to ani neuvědomuješ.“*

Cyril: *„Sdělili mi to tak, že mi to řekli v důvěrném vážném hovoru. (...) Tak jsem neměl výhrady a souhlasil jsem. (...) Přišlo mi to jako dobrý nápad.“*

Emil: *„Tak brácha byl v té době už pryč, jako odstěhovanej. A já byl furt venku. (...) Do té doby jsem byl nejmladší a furt byla ta pozornost na mě, no. (...) Tak jsem byl i rád, že mamka chce další dítě. Takhle si začali všichni všimnout jeho.“*

Druhý kód: Adaptace

Při adaptaci jsou důležitými faktory předchozí příprava a věk biologického i přijímaného dítěte.

Aneta může porovnat situace, kdy do rodiny přijímali dvou a půl letého chlapce a dívky ve věku sedm a devět let. Při přijetí mladšího chlapce nenastal žádný výrazný problém. Pěstounka zůstala doma, aby se mohla o dítě dostatečně postarat. Avšak po přijetí starších dívek bylo obtížné se opět sjednotit jako rodina. Protože byly starší než chlapec a zažily si prostředí dětského domova, kde se musely naučit prosadit se, byla adaptace do rodiny poněkud obtížnější. Také proto, že do rodiny najednou přibyly děti dvě, které potřebovaly každodenní péči – škola, nastavení hranic a pravidel. Přesto Aneta soudí, že vše proběhlo v pořádku a v rámci možností klidně. Byla ráda, že se povinnosti rozdělily mezi další členy rodiny. Znovu však připomíná, že byla ve věku, kdy většinu svého volného času trávila s kamarády, a proto proces adaptace příliš nevnímala. Aneta nemá pocit, že po příchodu dětí do rodiny by se pro ni něco radikálně změnilo. *„Pro mě to nebyla žádná změna, protože vlastně jsem do té doby byla se staršíma ségrama, než vlastně přišly tyhle děti. A takže mě se vlastně jenom vystřídali sourozenci. Jinak pro mě to vlastně zůstalo úplně stejný. Já jsem vlastně byla ten střed. Nejdřív jsem byla ta nejmladší a pak ta nejstarší, ale furt jsem byla v tom koloběhu ve stejným.“*

Stejné zkušenosti má i Beáta, která také může porovnat příchod dětí v různém věku – půlroční miminko a dítě ve věku osmi let. Potvrzuje, že adaptace do rodiny byla u mladšího chlapce mnohem snazší a hlavně přirozenější, než tomu bylo u chlapce staršího. Myslí si, že je vždy vhodnější přijímat mladší dítě, než jsou děti, které v rodině v té době jsou. *„Tak když přišel, tak to bylo malý miminko, takže ten sem hned zapadl, jako kdyby se narodil mamce. (...) No a s tím starším, tak tam to bylo horší. Hlavně ze začátku. Tím, že už byl starší a musel si zvykat na to, jak to tu chodí.“*

Cyril byl v té době již dospělý a stabilně v rodině nežil. Náročné první dny a týdny nevnímal. Změnu zaregistroval především ve svém přístupu k mladšímu bratroví. Snažil se být oporou pro matku, pro kterou toto období bylo samozřejmě namáhavé. *„Snažil jsem se víc spravedlivě distribuovat projevy náklonnosti mezi vlastního bratra a Ctirada (chlapec v pěstounské péči). Paradoxně to mělo vliv na snížení fyzického pošťuchování s bráškou. Aby to druhému nebylo líto. (...) Byl jsem vrbou pro maminku, která to měla ještě těžší a byla z toho dost špatná.“*

Emil situaci příchodu nového dítěte a proces adaptace velmi dobře znal, protože jeho příbuzní jsou pěstouni. Pozitivním faktorem v této rodině bylo, že přijatému dítěti byl v té době rok. Proto, stejně jako v předchozích případech, proběhla adaptace klidně a naprosto přirozeně. Emil příchod nevlastního sourozence přirovnává k narození dítěte. *„On byl hrozně mrňavej, když jsme si ho vzali. Takový mimčo. Takže vlastně to bylo jako kdyby se mamce narodilo mimino, jen už mu byl rok a něco, no.“* Chlapec je přesvědčen, že v procesu adaptace je faktor věku velmi důležitý. Myslí si, že se matka rozhodla pro náhradní rodinnou péči ve správném období. Kdyby byl Emil mladší mohl by žárlit nebo celou situaci prožívat pro něj obtížněji.

Shrnutí druhého kódu

Z rozhovorů s respondenty vyplývá, že při procesu adaptace je důležitá příprava dítěte na nadcházející skutečnost, věk biologického dítěte i dítěte přijímaného. Příprava nemusí být formální. V případech dotázaných biologických dětí zvládli tento úkol skvěle zastat jejich rodiče. Ti předávali potomkům své zkušenosti ze školení a přednášek. Sdělovali dětem nejnütnější informace v pro ně přijatelné formě. Roli zde také hraje stejné uvažování a souhlas s rozhodnutím rodičů. Bez něj by adaptace nemohla nikdy v pořádku proběhnout. Z pohledu biologických dětí je vždy přirozenější přijmout dítě do věku batolete nežli dítě již ve školním věku. Čím mladší přijímané dítě je, tím proces adaptace probíhá snadněji. Vznikající vztah se tak bude nejlépe podobat biologickému sourozenectví.

Třetí kód: Vztahy mezi dětmi

Významným faktorem ve vztazích mezi biologickými dětmi a dětmi nově přichozími je věk. Respondenti uvádějí, že vztahy s přijatými sourozenci byly od začátku vřelé. Každý ze vztahů procházel dlouhým vývojem a bylo potřeba snahy obou stran o jeho vytvoření. Biologické děti udávají, že přijaté sourozence vnímají jako vlastní. Jen obtížně si dokáží představit, že by se nevlastní sourozenci měli navrátit zpět do své biologické rodiny. Zejména pokud ví, že biologická rodina přijatého dítěte správně nefunguje a něco v ní není v pořádku. Avšak uznávají, že tomu tak je zejména u mladších ze sourozenců, kteří do rodiny přišli ve velmi brzkém věku (půl roku, rok, dva a půl roku). K těmto dětem si dokázaly vypracovat pevný vztah, který by se dal srovnat se vztahem mezi biologickými sourozenci. Naopak s dětmi, které do rodiny přišly v pozdějším věku, je vztah méně silný. Což však neznamená, že se mezi nimi pouto nevyskytuje vůbec.

Obě dívky, které mají zkušenosti s příchodem dětí v brzkém věku a ve věku starším, připouští, že k mladšímu z dětí mají vztah, který by se dal přirovnat k běžnému biologickému sourozenectví.

Aneta byla ráda, že se již netočí vše kolem ní. Pozornost se po příchodu nových sourozenců upírala spíše na ně. O povinnosti, které do té doby v domácnosti měla, se postupně začala dělit s nevlastními sourozenci. Aneta vzpomíná, že reakce přátel byla pozitivní. A názory ostatních nevnímala. Bohužel v širší rodině došlo k rozepřím a dodnes někteří členové s rodinou Anety nekomunikují. *„Já jsem si tímhle nezatěžovala hlavu, že jo. To spíš jakoby strejda. Ten s náma pak přestal se svou rodinou úplně mluvit a vídat se s náma. (...) Jako na mě to žádný následky nenechalo (...) Jakoby s kamarádama problém nebyl vůbec, ty to vzali v pohodě. Když jsem třeba vzala bráchu na hřiště, tak si s ním kluci šli zakopat a podobně. (...) Spíš jedinej ten strejda s jeho rodinou to vzali takhle no. Podle nich měl brácha na jejich holku špatnej vliv a podobně no. A tím to začlo no.“*

Beáta výpověď Anety potvrzuje. Byla však mladší, když rodina přijala prvního chlapce, a proto měla na začátku jiné pocity a k přijetí se musela postupně propracovat. *„Ze začátku, to jsme si brali nejdřív Borise (mladší z přijatých dětí), toho mladšího, takže to bylo malý miminko, takže se o něj museli hodně starat. To je něco jinýho, než když si vezmete už jako pětiletý dítě. Tam se o to starali ještě víc a ke všemu nový člen rodiny. Takže se ta věčná pozornost přesunula na něj. (...) No nebyla jsem úplně nějakou šťastná, že já nemám tolik pozornosti. (...) Ze začátku jsem byla taková smutná. (...) Potom jsem byla ráda, že mám malýho bráchu.“*

Cyril tuto situaci vnímá jinak. Důvodem je zejména jeho věk, ve kterém chlapec do rodiny přišel. Už nebyl dostatečně přítomen u procesu adaptace a sžívání se přijatého dítěte

s pěstounskou rodinou. Cyril přijaté dítě bere spíše jako kamaráda, se kterým má velmi hezký vztah a žije s jeho rodinou. S chlapcem si vybudoval silný vztah, je pro Ctirada oporou a chlapec mu věří. „*Dokonce bych řekl, že se mi svěřuje víc než můj vlastní bráška. (...) Zvolil si jako zpovědní vrbu mě, takže je na mně, abych s ním hodně mluvil.*“ Cyril vzpomíná, že se většinou s žádným ohlasem nesetkal a když už tak jen s pozitivním. Byl a dodnes je pyšný, že si okolí váží toho, co jeho rodina dělá a že to vnímají jako dobrý skutek.

Tvrzení Emila se shoduje s výpověďmi dívek. Důvodem je téměř totožná situace. Chlapci bylo čtrnáct let a veškerý svůj volný čas trávil s kamarády nebo u počítače. Proto byl rád, že se matka rozhodla pro pěstounskou péči a pozornost se tak upřela na přijaté dítě. Jeho okolí se již s náhradní rodinnou péčí setkalo, a proto reakce byly vřelé a pozitivní. Eduarda (přijaté dítě) vnímá jako vlastního bratra. Vývoj jejich vztahu by se podle výpovědí mohl přirovnat k biologickému sourozenectví. „*No bylo to mimino, takže ten nějaký vztah se vyvíjel jako kdyby se nám prostě narodil, no. (...) Oni si i tak lidi mysleli, že já náš. Takže proč ne no. (...) Pro mě to není nijaký rozdíl. Je prostě s náma a je náš.*“

Shrnutí třetího kódu

Z rozhovorů vyplývá, že v každé rodině se musely vztahy mezi biologickými a přijatými dětmi postupně rozvíjet. Vývoj těchto vztahů trval delší dobu, než je tomu mezi vlastními sourozenci a musely na něm pracovat obě strany. Přestože po příchodu nevlastního sourozence do rodiny byla situace pro děti náročná a potýkaly se s mnoha pocity, nakonec se jim povedlo vytvořit si s přijatým dítětem pevný a krásný vztah. Důležitým výstupem tohoto kódu je faktor věku, ve kterém dítě do rodiny přichází a ve kterém je biologické dítě při této události. Čím mladší přijímané dítě je, tím snazší je nejen adaptace, ale i vytvoření pouta. Respondenti jsou rádi, že přijaté děti v rodině jsou a mají je rádi.

Čtvrtý kód: Dopad pěstounské péče

Skutečnost, že jsou rodiče pěstouni si Aneta ani neuvědomuje. Proto nemá pocit, že by ji pěstounská péče jakkoli ovlivnila. Přijaté děti vnímá jako své sourozence. Je přesvědčena, že po ukončení pěstounské péče se vztahy mezi nimi nezpřetrhají. Chlapec trpí středně těžkou mentální retardací, a to je jeden z důvodů, proč si Aneta myslí, že v rodině zůstane. Nebude schopný plnohodnotně žít sám, vždy bude potřebovat oporu a zázemí. Stejně tak děvčata jsou považována za součást rodiny. Mají stejné podmínky, které měla Aneta a její biologické sestry. Mohou s pěstouny zůstat žít i po dosažení zletilosti a po ukončení vzdělání, pokud ovšem budou pracovat a přispívat na domácnost, do té doby, než budou chtít samy založit rodinu. „*My*

to ani tak jako nebereme tak, že naši jsou pěstouni. Ty děti tam prostě nějak přišly a už tam jsou a už neřešíme proč a že ty rodiče jsou pěstouni. Prostě to tak je. Prostě to jsou naše děti.“ Aneta sama nad pěstounskou péčí uvažuje. To je podle ní také jediné, v čem jí pěstounství rodičů ovlivnilo. Prozatím nemá své děti, proto v současné době reálně neřeší variantu náhradní rodinné péče. Uvědomuje si, že nebýt rodičů, tato možnost by jí pravděpodobně nenapadla. *„Myslím si, že mě to ani neovlivnilo. A myslím si, že kdybych nemusela procházet těma testama a tím vším, tak bych do toho klidně šla taky. (...) Určitě o tom díky našim uvažuji víc. Jinak by mě to asi úplně nenapadlo.*“ Podotýká, že by rozhodnutí nebylo pouze na ní. Záleželo by jak by se k tomu stavěl její partner a případně i děti.

Beáta vnímá pěstounskou péči velmi pozitivně. Hlavním důvodem je, že prostřednictvím náhradní rodinné péče získala sourozence, po kterých tolik toužila. Tuto skutečnost také vnímá jako nejzásadnější dopad. V jiných ohledech nemá pocit, že by jí pěstounská péče nějak ovlivnila. Stejně jako Aneta by nad pěstounskou péčí díky rodičům uvažovala mnohem více než kdyby její rodina pěstounská nebyla. *„Možná jo. Ted' když už o tom takhle vím, tak bych nad tím možná do budoucna uvažovala. (...) Když už o tom takhle vím, mám ty zkušenosti, ty sourozence v rodině.*“ Podotýká však, že teď neví, co bude za několik let, proto to nemůže říct s jistotou. Záleželo by v jaké by byla situaci a jak by se k této možnosti stavěl její partner.

Cyril opět celou situaci okolo pěstounské péče vnímal jinak. Jelikož byl dospělý, studoval na vysoké škole a stabilně v rodině nežil, pěstounství rodičů ho nijak neovlivnilo. Jediné, co si uvědomuje, je jiný přístup ke svému biologickému bratrovi. Snaží se k oběma bratrům chovat stejně, aby to přijatému chlapci nebylo líto. Týká se to i fyzického a slovního pošťuchování, které je jinak mezi sourozenci běžné. Dítě v pěstounské péči nevnímá jako vlastního bratra. Důvodem je podle něj jeho věk, ve kterém chlapec do rodiny přišel (21 let). Uvědomuje si, že díky pěstounské péči se stal větší oporou pro maminku. *„Byl jsem vrbou pro maminku, která to měla ještě těžší a byla z toho dost špatná.*“ Na svou rodinu je velmi pyšný, že vše ustála a vykonává toto poslání, protože to bylo pro všechny členy dosti komplikované. Stejně jako dívky přiznává, že by možná o pěstounské péči uvažoval ve zvýšené míře, než kdyby rodiče pěstouny nebyli. Kdyby tato situace nastala, je si vědom věcí, které by si přál udělat jinak. *„Vážně nevím, asi bych to nastavil úplně jinak. Za a) brát si co nejmladší dítě a za b) až když jsou vlastní všichni odrostení a mají z toho rozum. Takže tak víc jak patnáct let. Tak třeba tak, ale to bude záležet jednou i na mé ženě. Ted' na to moc neumím odpovědět, jako striktně to nevyklučuji, ale jsem opatrný.*“

Emil vnímá pěstounskou péči jako něco přirozeného a dobrého. Zejména proto, že se s touto formou náhradní rodinné péče setkává již od útlého dětství prostřednictvím příbuzných. Pěstouni podle chlapce pomáhají společnosti. *„No tak určitě je to hodně přínosný jako celkově pro všechny. (...) Tak jako lepší, než aby ty děti byly někde v děcáku, kde by neměly tu výchovu, co potřebují ne? Pak z toho ústavu odejdou a co z nich jako bude. Nebudou umět pořádně žít a nebudou vědět co a jak.“* Matku nevnímá jinak, protože je pěstounka. Skutečnost, že je jeho rodina pěstounská si nepřipouští. Jsou prý rodina jako každá jiná, jen k nim jde občas někdo na kontrolu. Na otázku, zda by se chtěl stát sám pěstounem, se chlapec zasmál a dlouho přemýšlel. Nakonec odpověděl, že sám odpověď nezná. *„To těžko říct, fakt nevím. Nad takovejma věcmi jsem ještě nepřemýšlel a snad ještě nějakou dobu nebudu. Rodinu zatím fakt neplánuju, a navíc by to pak nezáleželo jen na mně, že jo. Takže nevím, na to fakt nedokážu odpovědět.“*

Shrnutí čtvrtého kódu

Biologické děti hodnotí své zkušenosti s pěstounskou péčí kladně. Nemají však pocit, že by na ně skutečnost, že rodiče jsou pěstouni měla vliv. Respondenti své rodiče neberou jako pěstouny a děti v péči jako cizí. Biologické děti berou věci tak jak jsou, a tak jak přicházejí. Více si váží běžných věcí, zejména pak hodnoty rodiny. Uvědomují si, že pro život je důležitá funkční a podporující rodina. Po zkušenosti s náhradní rodinnou péčí si nikdo z respondentů není jist, zda by se sám chtěl v budoucnu pěstounem stát. I když připouštějí, že by o pěstounské péči uvažovali ve větší míře, než když by rodiče pěstouny nebyli. Uvědomují si náročnost tohoto poslání. Někteří vědí, co by v případě rozhodnutí se pro náhradní rodinou péči udělali jinak. Jak ve vztahu ke svým vlastním dětem, tak i k přijatým. Všichni dotázaní uvádí, že toto rozhodnutí by se netýkalo jen jich, ale i jejich partnera. Čím jasně ukazují na potřebu důkladného zvážení okolností a souhlasu obou partnerů, popřípadě celé rodiny. Biologické děti také uvádějí hodnoty v rodině, které jim připadají důležité a které si prostřednictvím vlastní zkušenosti s pěstounskou péčí uvědomily – respekt jeden k druhému nezávisle na věku, vzájemně strávený čas, přirozená ničím nepodmíněná láska, stát jeden při druhém, brát se rovnocenně a skutečně tak, jací členové rodiny jsou.

9.3 Analýza rozhovorů s pěstouny

Rozhovory s pěstouny v rámci jedné rodiny probíhaly najednou, partneři své výpovědi vzájemně doplňovali. Během interview s partnery-pěstouny byla hmatatelná vzájemná kooperace, úcta a sounáležitost. Mnohokrát se zdálo, že jsou na sebe navzájem napojení – odpověděli v jednu chvíli oba a stejně. Také odkryli svůj humor, který jim pomáhá mnohdy nesnadné situace zlehčit a snadněji je zpracovat. Tak jako je tomu v předchozí kapitole, budou rozhovory analyzovány na základě jednotlivých kódů.

První kód: Příprava a reakce na pěstounskou péči

Partneři z rodiny A jsou přesvědčeni, že věk biologického dítěte hraje v pěstounské péči roli. *„Já nevím, jestli bych si třeba k sedmiletému dítěti brala dítě do pěstounské péče. Asi ne.“* Nyní vědí, co tato forma náhradní rodinné péče obnáší. Do péče bývají umisťovány děti problémové, které potřebují zvýšenou péči a dostatek času. Proto první dítě přijali do péče, když bylo Anetě čtrnáct let a nepotřebovala jejich každodenní pozornost a péči. Se svými dětmi pěstouni hovořili o svém úmyslu stát se pěstouny s dostatečným předstihem – s Anetou i s dcerami, které v té době v domácnosti s rodiči nežily. *„Se všema třema dětma jsme o tom mluvili, i s těma co tady nebyly. I s hokama, jestli s tím souhlasej. Protože si spousta lidí neuvědomí, že vyhořej i jako babičky, že jo. (...) A ty biologický děti, si myslím, fakt na to doplácěj, že jsou rodiče pěstouni.“* Partneři uvádějí, že se s kamarády-pěstouny shodli, že vlastní děti trpí skutečností, že jsou rodiče pěstouni. Proto jim přišlo velmi důležité se svými dětmi probrat všechna úskalí pěstounské péče. Klíčový pro ně byl také názor potomků. Aleš s Andreou si myslí, že zapojení potomků do procesu přípravy by nejspíš reakci biologického dítěte a jeho přístup k nově přichozímu dítěti nijak neovlivnilo. *„Já ani nevím, jestli by to k něčemu bylo. Od jakýho věku připravovat děti.“* Jejich názor je, že roli zde hraje dítě samotné. To, jak je dítě vychováno, jaké má charakterové vlastnosti a také jeho věk. *„To je podle mě těžká otázka. Záleží na výchově toho dítěte. (...) Záleželo by asi i na formě, že jo.“*

Rodina B se pro pěstounskou péči dokonce rozhodla na popud Beáty. Beáta se narodila po umělém oplodnění a další děti manželé mít nemohli. Dívka si však přála sourozence. Rodiče si nejdřív přáli adopci, nakonec se však rozhodli pro pěstounskou péči. V tomto případě je tedy jasné, že rodiče vyslyšeli názor svého dítěte, které s rozhodnutím rodičů souhlasilo a reagovalo na něj více než pozitivně. *„Beáta byla vlastně skutečně ten největší a základní hybatel. Protože kdyby nechtěla ona, kdyby si o to sama víceméně neřekla, tak bysme do toho asi nešli. (...) Tam to bylo o tom, že chtěla.“*

V rodině D již nebyly nezletilé děti, přesto se rodiče na názor dospělých dětí dotázali a zajímali se o postoj potomků k jejich rozhodnutí. Pěstouni jsou si vědomi, že svým rozhodnutím ovlivní všechny členy rodiny.

Edita se rozhodla pro pěstounskou péči, protože své děti měla již odrostlé. Ve své rodině má příbuzné, kteří jsou pěstouni. Proto velmi dobře ona i Emil věděli, co tato forma náhradní rodinné péče obnáší. Přesto se synem svůj úmysl probrala a podstatné věci mu znovu vysvětlila. Velkou oporou jí zde byli právě zmiňovaní příbuzní pěstouni. Emil s rozhodnutím matky souhlasil a jeho reakce byla pozitivní. *„Tak my jsme měli tu výhodu, že u nás v rodině už jedny pěstouni jsou. A my se s nima jako vidáme, dost často. Známe ty děti, co mají v pěstounský péči a tak. (...) Když jsem za ním přišla, že bych chtěla tu pěstounskou péči, tak mě až jako překvapil, jak klidně to vzal.“* Pěstounka absolvovala řádný proces přípravy, její syn do něj zapojen nebyl. Pouze absolvoval rozhovor s psychologkou a dojížděla za ním sociální pracovnice, která zjišťovala Emilův postoj k matčině rozhodnutí.

Shrnutí prvního kódu

Z rozhovorů vyplývá, že názor potomků pro pěstouny byl velmi důležitý. Proto se svými dětmi o svém úmyslu hovořili a vždy vyslyšeli jejich názor a připomínky. Kdyby vlastní děti s jejich rozhodnutím nesouhlasily, rodiče by to pochopili a od svého rozhodnutí stát se pěstouny by upustili. Příprava biologických dětí na pěstounskou péči byla zajišťována rodiči. Pěstouni si nemyslí, že zařazení biologických dětí do procesu přípravy by mělo velký vliv na jejich reakci na náhradní rodinnou péči. Záleží také na formě této přípravy. Jsou přesvědčení, že důležitými faktory jsou zde věk biologického dítěte, výchova, jeho rozumové schopnosti a charakterové vlastnosti. Všichni dotázaní hodnotí reakce svých dětí jako velmi pozitivní.

Druhý kód: Adaptace

Rodina A má tři biologické děti. Nejstarší dvě v době příchodu dětí v domácnosti nežily a měly vlastní život. Nejmladší Aneta se na nevlastní sourozence velmi těšila. Také proces adaptace byl v této rodině poměrně klidný. U chlapce bylo začlenění do rodiny přirozenější, protože byl v té době ještě batole. Partneři ani nemluví o začlenění do rodiny. Šlo spíše o navyknutí si na každodenní a celodenní péči o malé dítě. *„My jsme ho jakoby nezačleňovali. (...) Prostě to bylo absolutně přirozený.“* Přibližně po roce od příchodu dítěte se zjistilo, že chlapec trpí středně těžkou mentální retardací. Pro rodinu to bylo náročné období zejména na psychiku. Problémy se objevily také ze strany biologické rodiny. Otec chlapce byl ve výkonu trestu a matka trpí mentální retardací. Otec posílal z vězení pěstounům výhrušné dopisy.

Pěstounka měla o svou rodinu velký strach a je přesvědčena, že to mělo dopad i na její biologickou dceru. „*To se nám nelíbí, že ty biologický rodiny vědí naše adresy. (...) On dával na vědomí, že až ho pustěj, že sem přijede. To bylo tak den před Vánoce. A Andrea se fakt bála. A to si myslím, že pak tohle ty biologický děti musí zasáhnout. Ty děti to vnímaj ještě jinak. Maj třeba ještě větší strach. Neví, co se děje.*“ Začlenění dívek bylo bouřlivější než u chlapce. Důvodem byl věk dívek a jejich předchozí zkušenosti – dětský domov, nevydařená pěstounská péče. Mladší z dívek byla agresivní, vzteklá a ničila věci. Situace se během půl roku uklidnila a dívce bylo diagnostikováno ADHD. „*Tak ta starší ta byla v pohodě. A ta mladší, ale to jsme věděli dopředu, ta byla problémová hodně prvního půl roku. Takže ta si tady snažila vydobýt nějakou svoji pozici. Takže tam to trošku dřelo. (...) Ale nakonec to všechno dobře zapadlo.*“ Dle partnerů je veřejnost málo informovaná o problematice pěstounské péče a ohrožených dětí. Často se setkávají s negativními postoji a urážlivými komentáři. Mají zkušenosti, že v menších obcích jsou reakce mnohem horší, než je tomu ve městě. „*Přijetí ve vesnici bylo příšerné až na pár lidí. Těch bylo fakt pár. Tenkrát to bylo spíš tak 80 % proti.*“ Kvůli svému rozhodnutí přišla Andrea o bratra, který neuznává rozhodnutí partnerů. Podle něj by měly být postižené děti v ústavech. „*Většinou my pak říkáme i těm budoucím pěstounům, že jsme přišli fakt o hodně přátel a bohužel i teda o rodinu.*“

Manželé z rodiny B si vzpomínají, že po příchodu Borise Beáta nějakou dobu žárlila. Před přijetím si neuvědomila, kolik času a pozornosti bude miminko potřebovat. „*Ona chápala, že to miminko potřebuje víc péče, ale po tý citový stránce ona strádala. Takže potom zase víceméně na její popud, že to druhý, že starší, no. (...) Tak jsme šli proti proudu a taky jsme narazili. Zjistili jsme, že je to pravda, že by to tak skutečně nemělo být. (...) Děti by měly přicházet tak jak je to přirozený, věkově postupně za sebou.*“ U prvního přijatého chlapce proběhlo začlenění naprosto přirozeně, jako kdyby se jednalo o dítě vlastní. Důvodem byl jeho nízký věk. U staršího chlapce začlenění tolik klidné nebylo. Pěstouni se rozhodli přijmout starší dítě, než je Boris, protože si to tak přála Beáta. Již nechtěla mít v rodině malé dítě. Zejména proto, že byl věkově mezi Beátou a Borisem, byl první půl rok po přijetí druhého chlapce pro všechny členy rodiny velmi náročný. „*To jsme měli období, kdy dokonce Beáta řekla, že ho tady nechce. A že chce abysme ho vrátili.*“ Manželé přiznávají, že kdyby se mohli znovu rozhodnout, tak už by se zachovali jinak. Rozhodně by prý nepřijali starší dítě, než jsou děti, které již v rodině žijí. „*Když ten starší přišel do rodiny na stálo, tak bylo to opravdu strašně těžký období. A to sžívání s ním bylo hodně těžký. (...) On napadal Borise a Beáta to viděla. A to byl taky důvod, proč se s ním nebavila.*“ Toto období trvalo přibližně půl roku, během kterého manželé uvažovali, zda by neměli pěstounskou péči se starším z chlapců ukončit.

Nakonec si vše sedlo a situace se uklidnila. Každopádně pěstouni hodnotí adaptaci staršího chlapce do rodiny mnohem horší z důvodu jeho věku a jeho zkušenostem z předešlé doby, také měl vlastní návyky, názory, minulost a vzpomínky.

V rodině D opět reakce biologických dětí i začlenění proběhly naprosto v pořádku. I zde je důležitým faktorem věk vlastních dětí. V této rodině byly již potomci dospělí a nejstarší z nich již doma nebydlel. Na přijaté děti se těšili, ale již je nebrali jako své sourozence. Dle Daniela byla reakce okolí vcelku pozitivní, i když se také setkali s nepřilíš lichotivými narážkami, ale snažili se tyto průpovídky ignorovat. Sami pěstouni s touto situací počítali a věděli, že to nebude snadné. Vlastní děti již měli odrostlé, takže tím nebyly významně zatíženy. Daniel si vzpomíná, že jeho rodiče nejprve s jejich rozhodnutím nesouhlasili. *„Oni jsou takový ještě stará škola. Takže to bylo takový to proč to děláte a že si radši neužijete, že nechcete mít klid a tak no.“* Po příchodu dítěte si však chlapce oblíbili a navázali s ním vztah jako by to bylo jejich biologické vnouče.

Edita vzpomíná, že Emil na nevlastního sourozence reagoval velmi klidně a adekvátně k situaci. Byl rád, že má malého brášku a že se pozornost upírá také na někoho jiného, než je on sám. Přiřítá to především k tomu, že měli zprostředkovaně zkušenosti s pěstounskou péčí a k jeho věku. Začlenění do rodiny bylo obdobné. Podle pěstounky je hlavním faktorem opět věk obou chlapců. Když chlapec přišel do rodiny byl velmi malý, proto si na nové prostředí zvykl velmi rychle. Emil byl z něho nadšený a rád se chlapci věnoval. Situace byla náročná spíše pro Editu před příchodem Eduarda do rodiny. Důvodem byl špatně napsaný psychologický posudek, který odstartoval maraton trablí a úskalí. Začal tím dlouhý a složitý proces ospravedlnění se a získání chlapce do péče. *„To by fakt hrozný období. Někdy mě i napadalo, jestli to nemám vzdát, že to třeba tak má bejt. Ale hodně mě podporovala rodina a vlastně i Emil. (...) Myslím si, že to určitě vnímal. Pořád se u nás střídaly nějaký sociální pracovnice, já lítala po soudech. Bylo to hrozně stresující. A to je jasný, že to ti děti taky nějak vnímaj.“* Toto období tedy pěstounka hodnotí jako zásadní zásah do rodiny, který ji určité ovlivnil.

Shrnutí druhého kódu

Respondenti hodnotí reakci svých dětí jako klidné a adekvátní. Toto chování přiřítají k věku biologických dětí, ale také k jejich informovanosti o pěstounské péči a osobnostním charakteristikám. Stejně tak i proces adaptace, která nakonec v každé rodině úspěšně proběhla, i když někde s menšími obtížemi, ve finále hodnotí dobře. Zde vidí jako významný faktor i věk

přijímaného dítěte, který podle nich hraje vždy významnou roli. Okolí nemělo vždy pozitivní reakce, ale podle pěstounů to nemělo na jejich potomky žádný zásadní vliv.

Třetí kód: Vztahy mezi dětmi

Partneři z rodiny A na otázku, zda bylo pro Anetu obtížné si zvyknout na nevlastního sourozence, odpověděli okamžitě a s jistotou „Ne!“ Vědí, že se dcera s dětmi sblížila a navázala s nimi vztah podobný biologickému sourozenectví. Dodávají také, že je to velmi specifické. „*To je o výchově toho biologického dítěte a o jeho věku.*“ Pěstouni si myslí, že Aneta vnímá pěstounskou péči velmi pozitivně. Prý jim již několikrát řekla, že sama o této formě náhradní rodinné péče uvažuje. Respondenti zmínili i své dvě nejstarší dcery, které pěstounskou péči také vnímají dobře. Aleš s Andreou si uvědomují, že jim Aneta mnohokrát s dětmi pomohla a dodnes pomáhá. Často si k sobě bere chlapce na víkendy a věnuje se mu. To je také důkazem, jak vřelý vztah k sourozenci má.

Manželé B si myslí, že Beáta si s Borisem vytvořila vztah prakticky okamžitě. Přestože ze začátku si musela na nového sourozence postupně zvykat a cítila vůči němu žárlivost. Po příchodu staršího chlapce, zaujala k Borisovi spíše ochranný postoj. Vadilo ji, jak se nový sourozenec k Borisovi choval. Dlouho jej nechtěla přijmout, a dokonce žádala po rodičích, aby chlapce vrátili. Po půl roce se situace uklidnila a Beáta si i se starším chlapcem postupně vytvářela určitý vztah. Podle pěstounů je však křehčí, a ne tolik pevný jako má dívka s Borisem. „*S tím starším si na sebe zvykli. Ale protože, když on přišel byl velký, Beáta byla velká, tak ten vztah mají trochu jinej než má Beáta s Borisem a zase než mají kluci spolu. (...) S Borisem, ona ho třeba lechtá a tak. Ale s tím starším má minimální tělesnej kontakt, a tak no.*“ Respondenti zaznamenali, že starší z chlapců k Beátě vzhlíží, má ji za svůj vzor. „*Ted' spolu jezdí do stejné školy, oba nastoupili na gymnázium. A když jsme s ním řešili, proč chce na gympl. Tak on proto, že tam jde Beáta. (...) Je to ted' mnohem lepší. Třeba díky té škole mají společný témata, o kterých se bavěj. (...) Přesto všechno, ale nejsou úplně jako sourozenci.*“ Podle Barbory je to tím, že k nim chlapec přišel už ve starším věku a ze začátku se choval k Borisovi špatně. Pěstounka si myslí, že je pro Beátu nepříjemné uvědomit si, že každého z chlapců vnímá jinak.

Pěstouni z rodiny D měli opět takřka totožné odpovědi. Biologické děti nevnímají děti přijaté jako sourozence, přesto že s nimi mají velmi pěkný vztah. Všichni tři biologické děti rozhodnutí rodičů schvalují. Prostřední z biologických dětí – dcera Denisa, si s přijatým chlapcem velmi rozumí. Prostřednictvím pěstounství rodičů získala dalšího sourozence. Oba mají rádi fotbal. „*Samozřejmě, že každéj z nich má rád jinej tým, fandí jinýmu týmu. To, co dřív měla s bráchou, ty fanouškovský debaty a to okolo. Takže ten Dominik (přijaté dítě) úplně*

bezproblémově zapadnul, už kvůli tomuhle. (...) Ale spíš už je pro něj něco jako teta než ségra. Už to není ten sourozenec.“ Pěstoun je přesvědčen, že vlastní děti berou Dominika jako dalšího člena rodiny.

Podle Edity oba její synové neměli žádný problém si na přijatého chlapce zvyknout a navázat s ním vztah. *„No tak ten starší už byl dospělej a měl vlastní život, dokonce už založil vlastní rodinu. Tak ten to tolik neřešil. (...) Emil si toho kluka hned oblíbil. Rád se mu věnoval, hrál si s ním chodil s ním ven. (...) V té době mu bylo nějakých třináct nebo čtrnáct, což ty děti v tomhle věku moc mladší sourozenci nezajímaj, spíš naopak. Ale s klukama v týhle naší situaci to bylo prostě jiný.*“ Podle pěstounky syn nad pěstounskou péčí nijak neuvažuje. Myslí si, že přijaté dítě ani nebere jako pěstounské, ale vnímá ho jako vlastního sourozence.

Shrnutí třetího kódu

S ohlédnutím zpět a zamyšlením se nad současnou situací jsou respondenti přesvědčeni, že vztahy mezi přijatými a biologickými dětmi jsou vřelé a pevné. Potomci, kteří nebyli v době příchodu pěstounského dítěte dospělí a žili s pěstouny doma, vnímají přijaté dítě jako vlastního sourozence a mají s ním i obdobný vztah. Děti, které byly v této době již dospělé a v rodině stabilně nežily, berou pěstounské dítě jako člena rodiny, ale ne jako vlastního sourozence. Všechny děti spolu navzájem mají krásný vztah, nezávisle na tom, jak biologické děti ty přijaté vnímají.

Čtvrtý kód: Dopad pěstounské péče

Partneři A si uvědomují, že není správné přijímat do rodiny děti starší než děti, které v rodině již jsou. Chlapci bylo pět let, když rodina přijala dívky ve věku sedm a devět let. Původně pár nechtěl takto staré děti. Přáli si dívku mladší, než byl chlapec. V Pardubickém kraji je dívek nedostatek, proto pěstounům nabídli starší sestry, které již byly rok v celostátním centrálním registru a hrozilo jim, že z něho budou vyřazeny. *„My jsme vyloženě chtěli holku k němu, protože on k těm holkám byl takovej jakoby lepší. A to nám řekli, že je to výjimečná situace, protože jsou dvě a byly problémový a neudatelný, a oni to věděli. Takže jim hledali pěstouny, o kterých věděli, že je zvládnou. Jinak my bychom starší nikdy nevzali. Je to špatně si myslím.*“ Podle pěstounky tuto situaci chlapec přijal dobře, ale pro partnery to bylo velmi zatěžující. Andrea znovu upozorňuje, že je potřeba se ptát všech biologických dětí na jejich názor ohledně pěstounské péče, i těch kteří jsou již dospělí a v rodině nežijí. *„Protože si spousta lidí neuvědomí, že vyhořej i jako babičky. (...) Když už máš volno, tak nemáš chuť si vzít vnouče. Chceš si odpočnout. A když ty děti doma máš tak si k tomu ještě vzít vnoučata nechceš. To je*

pak fakt nadlickej výkon.“ Partneři trápí přístup soudů v Pardubickém kraji k pěstounské péči a pěstounům. „V Pardubickém kraji jim to příšerně dlouho trvá. (...) Mám zkušenost, že už mají doma dvě děti a žádají o třetí a trvá to rok, to posouzení. (...) Ty zkušený, prověřený, který jsou už pod dohledem, spolupracujou. Aby trvalo rok znova prověření. (...) To mě teda přijde, že si jich trochu nevážej těch pěstounů.“ Pár si stojí za názorem, že by stačilo se ke stávajícím pěstounům lépe chovat, změnit svůj přístup vůči nim. Poté by si prý mnoho z pěstounů rádo vzalo do péče děti další. „Stačilo by oslovit ty co jsou a mají polovinu dětí pryč. Ale musejí se k nim chovat jinak než se chovaj teď. (...) Ty, co už v tom jedou, a tak by si rádi vzali další, ale odrazuje je tohle. (...) Hlavně, že to dlouho trvá. (...) I takových neudatelnecjh, protože ty noví pěstouni nikdy nenapišou, že si vezmou postižený dítě. Ale ty, co už v tom jsou, už uměj ubrat ze svých nároků. Už vědí, že žádný takový dokonalý to dítě nikdy nebude.“ Partneři jsou přesvědčeni, že když už vychovali tři vlastní děti a nyní mají v péči tři pěstounské děti, nelze vytvořit přípravu, která by jim dala něco nového. V tomto případě si myslí, že další příprava na přijetí dalšího dítěte je naprosto zbytečná. „Ty, co mají doma minimálně dvě děti, tak fakt nevím, na co je chtěj ještě připravovat na přijetí dalšího dítěte. Co víc můžou říct.“ Pěstouni z rodiny A celkově hodnotí své zkušenosti a pěstounskou péči následujícími slovy: „My už to děláme tak dlouho, že už nám to ani nepřijde. (...) Svým způsobem to je jako poslání. Nejde to brát jako práce. Musíš to mít v sobě. Jinak to nejde. (...) Všechno přijmout tak jak to je, protože s tím prostě nic neuděláš.“

Manželé z rodiny B, stejně jako předchozí rodina, by již nepřijali starší dítě než děti, které již v rodině jsou. Z vlastních zkušeností ví, že to není dobré pro všechny rodinné členy. „Zpětně, když se na to podívám, tak už bysme to takhle skutečně neudělali.“ Podle páru pěstounská péče Beátu ovlivnila především v jejím rozhodnutí týkající se budoucí profese. „Nejdřív tak jako chtěla bejt učitelkou. No a dneska se spíš přiklání k té sociální sféře, k té sociální práci.“ Respondenti si myslí, že Beáta vnímá pěstounskou péči velmi pozitivně. „Od začátku věděla, co to asi obnáší. Pak zjistila, co to vlastně ve skutečnosti je. A teď už si přichází do věku, kdy už se bude postupně časem trhat. (...) Teď už to pěstounství tolik neřeší jako na začátku, protože už je trochu jinde.“ Uvědomuje si další povinnosti a věci které z náhradní rodinné péče vyplývají. Pěstouni dávají příkladem rozhovor s dívkou pro toto výzkumné šetření pro diplomovou práci a přítomnost na různých besedách. „My o tom mluvíme otevřeně, takže celý naše okolí ví, jak to máme. (...) Všechny naše děti berou tento stav jako normální, to že to nijak nezastíráme.“

Daniel je přesvědčen, že kdyby se měli znovu rozhodnout, postupovali by stejně. Nemyslí si, že by v nějaké situaci udělali chybu nebo se špatně zachovali. Všechny biologické

děti v této rodině jsou již dospělé a příchod pěstounského dítěte je nijak nezasáhl. S biologickou rodinou dítěte mají pěstouni velmi dobré vztahy. Snaží se si vzájemně vycházet vstřícně. O celkovém dopadu Daniel prý zatím ani neuvažoval. „Podle mě to na nás ani žádné dopad nemá. My jsme s manželkou cítili potřebu se uplatnit touhleto formou a děti s tím žádný problém neměli, řekli že je to naše věc. (...) Když už tak asi jenom pozitivní ovlivnění, my bysme neměnili.“

Edita vzpomíná, že se nejvíce změnil režim rodiny a chod domácnosti. Pěstounská péče neměla vliv na vztahy v domácnosti, spíše naopak. Pouto mezi nimi se více upevnilo. Velkou oporou byl pro pěstounku právě syn Emil, který jí pomáhal. „Nemůžu říct, že bych udělala něco jinak kdybych se znova rozhodovala. (...) Jen když to беру zpětně, tak mě fakt mrzí, že kvůli hloupý chybě lidskýho činitele jsme měli dost problémů a litáního a všeho okolo, aby k nám ten kluk mohl přijít. (...) Vůbec ten systém mi občas přijde spíš proti nám pěstounům, než aby nám pomáhal. Ten přístup některých lidí, to jednání, to je hrozný. (...) Já si myslím, že samozřejmě to ten Emil musel nějakým způsobem vnímat a nějaký dopad to na něj mělo.“

Shrnutí čtvrtého kódu

Z rozhovorů s respondenty vyplývá, že není dobré přijímat do rodiny dítě, které je starší než ostatní děti, které již v rodině jsou. Zejména pak pokud je přijímané dítě starší než nejmladší v rodině, ale zároveň mladší než děti jiné. Z vlastních zkušeností pěstouni potvrzují, že tato situace je pro všechny členy rodiny velmi komplikovaná a má na ně negativní vliv. Podle rodičů pěstounská péče jejich vlastní děti určitým způsobem ovlivnila. Některé děti sami o pěstounské péči uvažují, v jednom případě potomek inklinuje k sociální sféře, co by svého budoucího zaměstnání. Ve výpovědích pěstounů se často objevují některé negativní stránky této náhradní rodinné péče, které však mají své řešení. Jde především o jednání odpovědných úřadů a soudů s pěstouny.

9.4 Vyhodnocení výzkumu

Tato kapitola obsahuje vyhodnocení a zodpovězení výzkumných otázek na základě analýzy rozhovorů s respondenty. Závěrem této kapitoly je celkové vyhodnocení výzkumu a jeho závěr.

Výzkumná otázka 1: Jak byly biologické děti informovány o rozhodnutí rodičů stát se pěstouny?

V každé rodině, která byla zapojena do výzkumného šetření k této diplomové práci, rodiče o svém úmyslu se svými dětmi mluvili. A to i s těmi, které byly v té době již dospělé a v domácnosti s rodinou nežily. Pěstouni vyslechli názor potomků, ten měl pro ně klíčový vliv. Kdyby biologické děti s rozhodnutím nesouhlasily rodiče by o pěstounskou péči nežádali.

Výzkumná otázka 2: Jak probíhala příprava rodiny na pěstounskou péči?

Druhá výzkumná otázka se týká procesu přípravy. Většina rodin přijala děti před novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, proto biologické děti nebyly zapojeny do procesu přípravy. V rodinách se také vyskytovaly děti dospělé, které v domácnosti stabilně nebo vůbec nežily. Přípravu biologických dětí na pěstounskou péči tedy zajišťovali rodiče. Svým dětem předávali důležité informace, které se dozvěděli na školení. Všechny nezletilé děti absolvovaly rozhovor s psychologkou, za některými dojížděla sociální pracovnice, která zjišťovala postoj dětí k rozhodnutí rodičů. Respondenti si myslí, že úplné zapojení biologických dětí do procesu přípravy by nemělo na jejich reakci vliv. Jsou přesvědčeni, že důležitými faktory jsou věk dítěte, jeho výchova a osobnostní charakteristiky.

Výzkumná otázka 3: Jak probíhala adaptace přijatého dítěte v rodině?

Třetí výzkumná otázka se zaměřuje na adaptaci dítěte do rodiny. Z rozhovorů vyplývá, že na proces adaptace má významný vliv věk dítěte. Čím mladší přijímané dítě je, tím snadněji začlenění do rodiny probíhá. Rodiny, které přijaly děti do tří let věku, potvrzují, že vše proběhlo naprosto hladce a bez komplikací. Situaci přirovnávají k narození biologického sourozence. Naopak u starších dětí probíhala adaptace značně komplikovaněji, jak ze strany biologických dětí, tak ze strany dětí přijímaných. Pěstouni zdůrazňují, že nikomu nedoporučují, aby přijali dítě starší než ty, které v domácnosti již žijí. Sami by se tak znovu nerozhodli. Faktor věku hraje roli i u biologických dětí. Znovu platí, že čím starší, při příchodu pěstounského dítěte, vlastní dítě je, tím klidněji vše proběhne.

Výzkumná otázka 4: Jak hodnotí biologické děti svůj vztah k nevlastnímu sourozenci?

Vyhodnocení této otázky se prolíná s předchozím. Opět je zde významným faktorem věk dětí. Biologické děti mají pevnější vztah s nevlastními sourozenci, kteří do rodiny přišli do tří let věku. Tento vztah je srovnatelný s biologickým sourozenectvím. S dětmi, které rodina přijala ve věku školním, mají vlastní děti pěstounů také vřelý vztah, ale je spíše podobný

přátelství. V situacích, kdy byly biologické děti při příchodu pěstounských dětí dospělé, nelze mluvit o sourozeneckém vztahu. Jedná se spíše o přátelství nebo roli teta/strýc. Ve všech případech mají biologické děti pěstounské děti rády, rády s nimi tráví volný čas a věnují se jim.

Výzkumná otázka 5: Jaký dopad měla pěstounská péče na biologické děti?

Biologické děti pěstounů nevnímají skutečnost, že by na ně pěstounská péče měla nějaký dopad. Své rodiče jako pěstouny neberou a mnohdy si ani nepřipouští, že přijaté děti jsou pěstounské. Respondenti si nemyslí, že po ukončení pěstounské péče, se zpřetrhají vazby a kontakty. Počítají s možností, že u nich přijaté děti zůstanou i nadále, dokud nebudou schopné se postavit na vlastní nohy. Vlastní děti pěstounů samy nad pěstounskou péčí uvažují. Podotýkají, že by nezáleželo jen na nich, ale také na jejich rodině.

Vyhodnocení výzkumu

Následující resumé výzkumu vyplývá z vyhodnocení výzkumných otázek. Zásadní faktor ve vztahu biologických dětí a dětí přijatých je věk. Čím mladší přijímané dítě je, tím probíhá adaptace v rodině a s jejími členy snadněji. Nejpřirozenější je přijímat dítě do tří let věku. Naopak u biologického dítěte platí tvrzení – čím starší, tím lepší. Z výzkumu je zřejmé, že potomci starší čtrnácti let se dokáží se situací lépe vyrovnat a přijmout ji. Necítí vůči novému nevlastnímu sourozenci žárlivost ani nevraživost. Rodičům se snaží pomáhat a být jim oporou.

Všichni respondenti se shodli, že názor členů úzké rodiny by měl být vždy vyslyšen. Proto pěstouni se svými dětmi své úmysly probrali a vyslechli si všechny jejich případné připomínky a dotazy. Kdyby vlastní děti náhradních rodičů s jejich rozhodnutím nesouhlasily nebo k němu měly výhrady, rodiče by k jejich názoru přihlédli a případně by se pro pěstounskou péči ani nerozhodli.

Biologické děti mají k přijatým dětem velmi pozitivní a vřelý vztah, stejně tak jako k celé pěstounské péči. Všichni potvrzují, že o náhradní rodinné péči samy uvažují. Zdůrazňují však, že toto rozhodnutí nebude záležet pouze na nich, ale také na partnerovi a vlastních dětech. Nevlastní sourozence vnímají jako součást rodiny. Vůbec si neuvědomují ani nepřipouští fakt, že jsou jejich rodiče pěstouni.

10 Diskuse

Tato kapitola obsahuje shrnutí a diskusi nad výzkumným šetřením. Hlavním výzkumným cílem bylo nastínit problematiku biologických dětí pěstounů v oblasti pěstounské péče. Dílčí výzkumné otázky zjišťovaly situaci přípravy, průběh adaptace nového dítěte v rodině, vztah mezi vlastními dětmi pěstounů a dětmi přijatými, dopad pěstounské péče.

Z výzkumu, který byl prováděn prostřednictvím rozhovorů s biologickými dětmi pěstounů a pěstouny, vyplynulo několik důležitých faktorů. Mezi tyto činitele, ovlivňující přijetí pěstounské péče vlastními dětmi pěstounů, se řadí věk potomka i přijímaného dítěte, včasný rozhovor s dítětem o úmyslech stát se pěstouny, vyslechnutí názoru dítěte, informovanost dítěte o náhradní rodinné péči a jejich možných dopadech, osobnostní charakteristika dítěte a jeho výchova.

Respondenti se shodují, že názor biologického dítěte by měl být vždy vyslyšen a měla by mu být přisuzována odpovídající váha. Konečné rozhodnutí musí vydat vždy rodiče. Přípravu vlastních dětí na pěstounskou péči vykonávali sami rodiče, kteří jsou přesvědčeni o její dostatečnosti a plnohodnotnosti. Myslí si, že zařazení biologických dětí do procesu přípravy ve formě přednášek by nemělo na reakci potomka při přijetí nového dítěte vliv. Navrhují vytvořit několik typů příprav, které by odpovídaly věkové struktuře dětí, aby informace mohly snadněji přijmout a zpracovat. Biologické děti jsou přesvědčené, že informace podané od rodičů a následné debaty ohledně úmyslu stát se pěstouny byly dostačující.

Jasný výstup výzkumného šetření lze zformulovat následovně: Čím mladší přijímané dítě je, tím je to pro všechny členy rodiny snazší. Na tomto tvrzení se shodli všichni respondenti z řad biologických dětí i pěstounů. Některé rodiny mohly porovnat situace, kdy do rodiny přijímaly dítě do tří let věku a dítě ve věku školním. Všichni potvrdili, že začlenění mladšího dítěte do rodiny bylo přirozenější. Kdežto u starších dětí se často vyskytovaly komplikace – žárlivost mezi dětmi, obtížné zvykání si na nové hranice a pravidla, nesnadné vyrovnání se s předchozími zkušenostmi přijímaných dětí.

Podobný výrok platí i u biologických dětí. Čím starší vlastní děti pěstounů jsou, tím lépe situaci přijímají a zvládají. Především potomci necítí vůči pěstounským dětem žárlivost. Dále jsou mnohem větší oporou pro rodiče a často cennou pomocnou rukou.

Vztahy mezi dětmi jsou v současné době velmi vřelé. Pouto, které mezi sebou děti nyní mají, bylo potřeba postupným úsilím obou stran dětí (biologického a přijatého dítěte) vytvořit a pracovat na něm. Vlastní děti, které byly v době přijetí dítěte nezletilé, vnímají pěstounské dítě jako vlastního sourozence. Potřeba je znovu připomenout, že roli hraje věk, ve kterém bylo dítě do rodiny přijato. Pokud bylo přijaté do tří let věku, je vztah mezi dětmi totožný

s biologickým sourozenectvím. Dospělé biologické děti pěstounů mají s přijatými dětmi spíše přátelský vztah či vztah obdobný jako má strýc/teta s neteří/synovcem.

Všechny dotázané biologické děti nad pěstounskou péčí uvažují. Důvodem jsou vlastní zkušenosti s touto formou náhradní rodinné péče. Respondenti uznávají, že pokud by rodiče toto poslání nevykonávali, zřejmě by je nikdy nenapadlo nad touto možností přemýšlet. Podotýkají, že s rozhodnutím stát se pěstouny by musel souhlasit jejich partner a děti.

Pěstounská péče má i svá úskalí, na které respondenti poukazují. Častým problémem je ztráta soukromí a pocitu bezpečí. Adresa pěstounské rodiny je na veškerých listinách od soudu, které dostává i biologická rodina dítěte. Pěstouni se tedy oprávněně obávají možných důsledků. Neméně závažný problém je přístup soudů k osobě pěstouna, zejména v Pardubickém kraji, kde byl výzkum uskutečněn. Pěstouni nesouhlasí s procesem přípravy při přijetí dalšího dítěte, pokud již minimálně jedno v péči mají. Velmi jim vadí, že pěstouni, kteří jsou prověřeni a pod neustálým dohledem sociálních pracovníků a doprovodných organizací, musí při žádosti o další dítě čekat dlouhou dobu. Především, když kraj hlásí, že má mnoho dětí a nedostatek pěstounů. Respondenti jsou přesvědčeni, že tímto jednáním zájemce odrazují. Poslední nedostatek, který trápí pěstouny, je neuspokojivá osvěta veřejnosti. Mezi laickou veřejností stále panují nesmyslné předsudky, kvůli kterým bývají pěstounské rodiny odsuzovány.

Výše zmíněné potíže by se měly začít řešit, protože se jedná o zásadní překážky při plnění pěstounské péče. Tyto záležitosti mohou být tématy budoucích závěrečných prací či výzkumů.

Výsledky tohoto výzkumného šetření se shodují s výstupem z výzkumu Dvořákové (2015) v bakalářské práci nesoucí název *Jak přijímají biologické děti pěstounů své sourozence v pěstounské péči a pěstounství svých rodičů*. Obě práce došly k závěrům, že podstatnými činiteli jsou postavení rodičů k situaci, věk biologického dítěte a věk dítěte přijímaného.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo přiblížit problematiku biologických dětí pěstounů a jejich názory na pěstounskou péči. Pomocí výzkumného šetření bylo zjištěno, že vnímání náhradní rodinné péče vlastními dětmi pěstounů je individuální, ale v mnoha prvcích se pocity shodují. Klíčovou roli hraje věk přijímaného i biologického dítěte, dále příprava potomka, osobnostní charakteristika a výchova.

Teoretická část je věnována pojmům, které úzce s tématem diplomové práce souvisí. Vysvětleny jsou definice náhradní rodinné péče a její formy, rodiny a sourozenectví. Několik stran teoretické části je věnováno sociálnímu zabezpečení pěstounské péče a procesu zprostředkování, který může mít dopad na samotnou pěstounskou péči. Velmi důležité kapitoly práce jsou nazvány adaptace dítěte v rodině a biologické děti pěstounů, kde jsou uvedeny i některé výzkumy na toto téma.

Úvodem praktické části je metodologie výzkumu. Je zde uveden cíl výzkumu a výzkumné otázky. Dále jsou popsány metody v kvalitativním výzkumu, který byl pro tuto práci zvolen. Popsán je i výzkumný vzorek a způsob jeho výběru, sběr a následné zpracování dat. Kapitola výzkumné šetření obsahuje charakteristiku respondentů, analýzu rozhovorů a vyhodnocení výzkumu. Závěrečná kapitola je diskuse, kde jsou shrnuty poznatky z výzkumného šetření.

Cíle výzkumu se podařilo naplnit. Prostřednictvím rozhovorů s biologickými dětmi pěstounů, ale i s jejich rodiči, jsem pronikla do problematiky. Potvrdily se mé domněnky, že pěstounská péče a veškeré k ní náležící souvislosti biologické děti pěstounů významnou měrou ovlivňuje. Nikdo z dětí však neuvedl, že by tento dopad náhradní rodinné péče byl jakkoli negativní.

Výsledky výzkumného šetření nelze vztahovat na celou populaci v České republice, ani na světě. Jedná se pouze o reprezentativní vzorek. Zjištění však mohou předávat potřebné informace například pro budoucí pěstouny a jejich biologické děti. Zjištěná fakta poukazují také na skutečnost, že vlastní děti pěstounů jsou součástí pěstounské péče stejně jako přijaté děti a pěstouni sami. Za žádných okolností by se na nikoho z nich nemělo zapomínat. Naopak by na ně měla být zaměřena větší pozornost.

Předložená práce by mohla rozšířit povědomí o pěstounské péči jako možné formy NRP mezi laickou veřejností a zviditelnit těžkosti, které současné pěstouny trápí. Také by mohla inspirovat ke zvýšení osvěty. V neposlední řadě naorientovat odborné výzkumníky do problematiky biologických dětí pěstounů.

Seznam použité literatury

- [1] BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014a, 57 s. ISBN 978-80-87455-18-0.
- [2] BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014b, 60 s. ISBN 978-80-87455-19-7.
- [3] BUBLEOVÁ, Věduna; VÁVROVÁ, Alena; VRÁNOVÁ, Lucie. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.
- [4] ČAPEK J., ČAPKOVÁ M. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. 1. vyd., Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-779-4.
- [5] DUMONTEIL-KREMER, Catherine. *Další dítě v rodině: výchova sourozenců*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015, 118 s. ISBN 9788026208020.
- [6] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva a Vendula Hlavatá. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- [7] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva a Vendula Hlavatá. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- [8] GIDDENS, Anthony. *Sociologie*, Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, 594 s. ISBN 80-7203-124-4.
- [9] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- [10] KAPLAN, Carol, *The Biological Children of Foster Parents in The Foster Family*, Child and Adolescent Social Work, Human Sciences Press, Inc.: 1988.
- [11] KLIMEŠ, Jeroným. *Reakce na ambivalentní objekt*. Praha, 2002, 83 s. Dostupné z: http://www.klimes.us/mojeprace/disertace_prakticka.pdf. Dizertační práce. Universita Karlova.
- [12] MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.
- [13] MATĚJČEK, Zdeněk. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, 156 s. ISBN 80-7178-637-3.
- [14] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1989. ISBN 08-056-89.
- [15] MATĚKČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 183 s. ISBN 80-7178-304-8.
- [16] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 3. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-19-9.

- [17] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- [18] MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Vyd. 1. Praha: Slon, 2006. ISBN 80-86429-58-X.
- [19] NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada, 2007. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2075-3.
- [20] NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-8613191-7.
- [21] OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010. 44 s. ISBN 9788087240335.
- [22] PAZLAROVÁ, Hana. *Pěstounská péče: Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, 256 s. ISBN 978-80-262-1020-7.
- [23] POLAND, Denise C., GROZE, Victor. Effects of Foster Care Placement on Biological Children in the Home, *Child and Adolescent Social Work Journal*. Human Sciences Press, Inc.: 1993.
- [24] REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 184 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.
- [25] SOBOTKOVÁ, IRENA (2003). *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV ČR. ISBN 80-86552-62-4.
- [26] SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 176 s. ISBN 80-7178-559-8.
- [27] ŠVARŤÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [28] VYSKOČIL, Filip. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*. Středisko náhradní rodinné péče, spolek, Praha, 2014.
- [29] ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

Elektronické zdroje

- [1] Integrovaný portál MPSV. Dávky pěstounské péče. [online]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/dpp>
- [2] MPSV, 2013. Proces zprostředkování. [online]. [cit. 2017-07-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>

Závěrečné práce

- [1] DVOŘÁKOVÁ, Kristýna. 2015. Jak přijímají biologické děti pěstounů své sourozence v pěstounské péči a pěstounství svých rodičů. Bakalářská práce. FF UK v Praze.
- [2] VEČEŘOVÁ, Štěpánka. 2014. Vliv přijetí dítěte do pěstounské péče na biologické děti pěstounů. Diplomová práce. FF UK v Praze.

Legislativní prameny

- [1] Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí
- [2] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- [3] Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Seznam tabulek

Tabulka 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	19
Tabulka 2: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte vzhledem k osobě závislé na pomoci jiné fyzické osoby.....	20
Tabulka 3: Seznam dosud vydaných závěrečných prací	34
Tabulka 4: Seznam vybraných publikovaných výzkumů v zahraničí.....	36
Tabulka 5: Rozdělení otázek pro biologické děti dle jednotlivých kódů	42
Tabulka 6: Rozdělení otázek pro rodiče dle jednotlivých kódů	42
Tabulka 7: Charakteristika respondentů	44

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NRP	Náhradní rodinná péče
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PP	Pěstounská péče